

گزارش نبرد لشکر ۲۵ کربلا در عملیات کربلای ۵

پدیدآورنده (ها) : نیک روش، احمد؛ کریمی، حجت اله

میان رشته ای :: نشریه نگین ایران :: تابستان ۱۳۹۳ - شماره ۴۹

صفحات : از ۴۳ تا ۷۰

آدرس ثابت : www.defadocs.com

- تعیین کنندگی عملیات کربلای ۵ و تصویب قطعنامه ۵۹۸
- سازمان رزم و شدت درگیری در عملیات کربلای ۵
- سیر تحول سیاست گذاری نظام حقوقی ایران در حوزه محیط زیست
- پناهندگی در حقوق بین الملل و اسلام با تاکید بر پناهندگی در حرم مکی
- پایه پای احمد غلامپور در عملیات کربلای ۵

عناوین مشابه

- گزارش همایش نقش لشکر ۲۵ کربلا در عملیات فاو
- گزارش عملکرد لشکر ۲۵ کربلا در عملیات ولفجر ۱۰
- گزارش نبرد لشکر ۴۴ قمر بنی هاشم(س) در عملیات والفجر ۸
- گزارش از فعالیتهای جهادسازندگی در جبهه های نبرد حق علیه باطل: تیمهای مختلف جهاد سازندگی بانامهای «عاشورا» و «کربلا» در عملیات طریق القدس شرکت نمودند
- گزارش نبرد لشکر ۱۰ سیدالشهدا در عملیات کربلای ۵
- گزارش نبرد لشکر ۳۱ عاشورا در کربلای ۵
- گزارش نبرد یگان های ۱۸ الغدير و ۳۳ المهدی(عج) در عملیات کربلای ۵
- گزارش همایش؛ نشست واکاوی نقش لشکر ۷ ولی عصر(عج) در عملیات والفجر ۸
- گزارش همایش؛ "واکاوی نقش لشکر ۱۴ امام حسین(ع) در عملیات محرم"
- تشریح عملکرد لشکر ۳۱ عاشورا در عملیات بدر در دو گزارش

گزارش نبرد لشکر ۲۵ کربلا در عملیات کربلای ۵

راوی: احمد نیک‌روش*

تنظیم: حجت‌اله کریمی**

چکیده	لشکر ۲۵ کربلا به‌عنوان یکی از لشکرهای خط‌شکن تا قبل از عملیات کربلای ۵، در عملیات‌های مختلف شرکت و موفقیت‌های فراوانی را کسب کرده بود. در پی عدم‌الفتح عملیات کربلای ۴، بخشی از توان رزمی و روحیه نیروهای این لشکر تضعیف شد. از این‌رو در بحث‌های پیش از اجرای عملیات کربلای ۵، این یگان به‌عنوان یگان دنبال پشتیبان لشکر ۴۱ ثارالله تعیین شد و مأموریت یافت پس از تأمین سرپل توسط لشکر ۴۱، در غرب کانال ماهی، از این لشکر عبور کند و ضمن تصرف سرپل، به‌سمت چپ گسترش یابد. اما فرمانده کل سپاه که کلید موفقیت عملیات کربلای ۵ را در تصرف نوک کانال ماهی می‌دانست، در آخرین لحظات قبل از عملیات مأموریت اصلی لشکر را تغییر داد؛ مأموریت جدید لشکر ۲۵ کربلا اولویت‌دادن به پیشروی در حاشیه غرب کانال ماهی و الحاق با لشکر ۳۱ بود. که باتوجه‌به حساسیت این منطقه نبرد سهمگینی میان نیروهای خودی و دشمن در آنجا درگرفت. مقاله پیش‌رو با محوریت گزارش راوی این لشکر و بهره‌گیری از منابع تکمیلی دیگر، به تشریح عملکرد لشکر ۲۵ کربلا در عملیات کربلای ۵ پرداخته است.
	واژه‌های کلیدی: جنگ ایران و عراق، عملیات کربلای ۵، لشکر ۲۵ کربلا، کانال ماهی.

مقدمه

به شهر راهبردی بصره بود. عرض منطقه عملیاتی کربلای ۵ بین ۱۰ تا ۱۳ کیلومتر و عمق آن بین ۱۲ تا ۱۵ کیلومتر متغیر بود.^(۱) در این عملیات که توسط سپاه پاسداران طراحی و اجرا شد، مجموعاً ۲۱۵ هزار نفر در قالب ۱۶ لشکر و ۸ تیپ مستقل به استعداد ۲۲۰ گردان هجومی و ۴۵ گردان توپخانه به کار گرفته شد.^(۲) این نیروها در سه قرارگاه تاکتیکی کربلا، نجف و قدس سازماندهی

بی‌تردید عملیات کربلای ۵ یکی از بزرگ‌ترین و پیچیده‌ترین عملیات‌های ایران در طول هشت سال جنگ با عراق است که در پی عدم‌الفتح عملیات کربلای ۴ و به فاصله اندکی پس از آن در منطقه غرب خرمشهر و در محور شلمچه به‌سوی بصره اجرا شد. هدف این عملیات واردکردن ضربات نظامی تعیین‌کننده، انهدام قوای دشمن و نیز نزدیک‌شدن

* گزارش عملیات لشکر ۲۵ کربلا در عملیات کربلای ۵ توسط راوی بسیجی مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ در این لشکر و در سال ۱۳۶۶ نوشته شده است.

** کارشناس ارشد تاریخ و پژوهشگر مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس

سال سیزدهم □ شماره چهل و نهم □ تابستان ۱۳۹۳

www.defadocs.com

تسریع کند.

دشمن که با مشاهده اوضاع غرب کانال ماهی، نسبت به کل منطقه - از حدفاصل نهر جاسم تا کانال زوجی - احساس خطر کرده بود، نخستین فشارهای خود را روی لشکرهای ۲۵ کربلا، ۴۱ ثارالله^(۲) و محور پد بوبیان متمرکز کرد. در واقع عراق با درک این موضوع که تمام تلاش جبهه خودی متوجه بازکردن عقبه خشکی از نوک کانال ماهی و از داخل پنج ضلعی است، با بهره گیری از نیروی فراوان و آتش پر حجم تلاش قابل ملاحظه ای را برای نگه داشتن مثلثی پشت کانال به عمل آورد.^(۳)

براین اساس، لشکر ۲۵ کربلا، که مأموریت داشت پس از تأمین سرپل توسط لشکر ۴۱ ثارالله در غرب کانال ماهی، از این لشکر عبور کند و ضمن تصرف سرپل، به سمت چپ گسترش یافته و در نوک کانال ماهی با لشکر ۳۱ عاشورا، الحاق کند، وظیفه ای حساس را به عهده گرفته بود. تصرف جای پا در پشت پوزه کانال ماهی گیری، مأموریت مشترک لشکر ۲۵ کربلا و لشکر ۳۱ عاشورا محسوب می شد و تأمین این منطقه، می توانست عقبه خشکی برای سرپل غرب کانال ماهی را تأمین کند.

با وجود تلاش بسیار نیروهای خودی، دشمن مصرانه مقاومت می کرد و در نتیجه این دو لشکر نتوانستند در نوک کانال ماهی با یکدیگر الحاق کنند. دیر آمدن و کندی حرکت لشکر ۳۱ عاشورا از یک سو و توان مضاعفی که دشمن با درک اهمیت محور کانال ماهی وارد عمل کرده بود، از سوی دیگر موجب شد فشار زیادی متوجه لشکر ۲۵ کربلا شود؛ این یگان حدود ۴۸ ساعت در محاصره دشمن قرار داشت و برای حفظ سرپل به دست آمده، مقاومت می کرد.

مقاله پیش رو، که عملکرد لشکر ۲۵ کربلا در عملیات کربلای ۵ را تشریح کرده است، با محوریت گزارش عملیات تهیه شده توسط راوی این لشکر

شده بودند. در این میان، قرارگاه کربلا که در مرحله نخست عملیات وارد عمل شد، تلاش خود را در محور به شرح ذیل سازماندهی کرده بود:

• محور اول (جناح راست): یگان های ۱۸ الغدیر و ۳۳ المهدی.

• محور دوم (کانال ماهیگیری): یگان های ۲۵ کربلا و ۴۱ ثارالله.

• محور سوم (پنج ضلعی): یگان های ۳۱ عاشورا و ۱۹ فجر.

• محور چهارم (شلمچه): لشکر ۱۰ سیدالشهدا.

همان گونه که فرماندهی کل سپاه قبل از عملیات تأکید کرده بود، در مراحل اولیه، تصرف دو سرپل، در موفقیت و تداوم عملیات نقش اساسی داشت: یکی در غرب کانال ماهی و دیگری در غرب تقاطع جاده شلمچه و دژ مرزی معروف به پنج ضلعی. سرپل "کانال ماهی" بیشتر به این دلیل مورد توجه بود که پیشروی به طرف نهر جاسم در منطقه "پنج ضلعی" تضمین بیشتری داشته باشد.

با شروع عملیات و براساس اخبار رسیده از چگونگی درگیری ها، روشن شد که دشمن نسبت به هیچ یک از محورهای عملیاتی به طور کامل هوشیار نبوده و فقط به محور پنج ضلعی (به دلیل تجربه عملیات کربلای ۴) توجه بیشتری دارد. این در حالی بود که در محور کانال پرورش ماهی نیروهای دشمن صددرد غافلگیر شده بودند و همین مسئله موجب تزلزل آنها شده بود. فرمانده سپاه نیز تلاش می کرد که از این شرایط حداکثر استفاده را کرده و در پیشروی یگان ها و آمادگی قرارگاه قدس و نجف برای عبور،

در مباحث پیش از عملیات مقرر شد لشکر ۲۵ کربلا به دلیل روحیه تهاجمی کادرها و نیروهایش در مرحله دوم عملیات وارد شده و با بستن دو پل احداث شده روی کانال زوجی از ورود دشمن به منطقه جلوگیری کند.

احمد نیکروش، و با بهره‌گیری از نوارها، دفتر راوی، گزارش‌های عملیات قرارگاه کربلا و برخی تحقیقات جدید تهیه و تنظیم شده است.

در این نوشتار، ابتدا پیشینه عملیاتی لشکر ۲۵ کربلا، فعالیت‌های مهندسی و کسب آمادگی لشکر برای اجرای عملیات، مأموریت و طرح مانور آن و نیز عوارض و وضعیت خطوط پدافندی دشمن در منطقه عملیاتی لشکر به‌اختصار مورد اشاره قرار گرفته و سپس عملکرد این یگان در طول عملیات کربلای ۵ به تفصیل بیان شده است.

پیشینه عملیاتی

لشکر ۲۵ کربلا به فرماندهی مرتضی قربانی یکی از یگان‌های مانوری سپاه بود که از طریق استان مازندران پشتیبانی می‌شد. «این یگان در دو عملیات والفجر ۸ و کربلای ۱ نقش مؤثری داشته و در عملیات کربلای ۴ نیز مأموریت گرفتن سرپل در جزیره ام‌الرصاص در کنار سه لشکر ۴۱، ۱۴ و ۸، تصرف جزیره ام‌البابی غربی و گرفتن جابایی در ساحل اروند در مرحله اول عملیات و ادامه عملیات به سمت نهر ابوخلوس و شش‌راهی بصره در مراحل دوم و سوم عملیات به این یگان سپرده شده بود.»^(۴)

خط حد عملیاتی و مأموریت لشکر ۲۵

محدوده کلی عملیاتی لشکر ۲۵ کربلا غرب کانال ماهی تعیین شده بود و محل استقرار عقبه‌های لشکر نیز همان عقبه لشکر ۱۹ فجر در عملیات کربلای ۴ بود که در دژ منتهی به حوضچه دژ عراق و همین‌طور دژ ایران (محل تقاطع دژ فوق با دژ ایران به سمت راست) قرار داشت.^(۵) به عبارت دیگر، «منطقه عملیاتی این لشکر دقیقاً از ضلع شرقی کانال ماهی آغاز و به سمت کانال زوجی ادامه می‌یافت و نهایتاً در پشت کانال زوجی دژ مثلثی شکلی که از میان کانال زوجی عبور می‌کرد اقدام به پدافند می‌نمود.»^(۶)

در مباحث پیش از عملیات، مقرر شد لشکر ۲۵ کربلا به دلیل روحیه تهاجمی کادرها و نیروهایش در مرحله دوم عملیات وارد شده و با بستن دو پل احداث شده روی کانال زوجی - که جاده اصلی دشمن از روی آن عبور می‌کرد - از ورود دشمن به منطقه جلوگیری کند. این لشکر در مرحله اول عملیات نیز به عنوان احتیاط قرارگاه در نظر گرفته شده بود. لذا، نیروهای لشکر می‌بایست علاوه بر مأموریت خود در محور دوم (کانال ماهی‌گیری)، به کل منطقه محوله به قرارگاه کربلا نیز توجه می‌شدند.^(۷) با وجود این، در آخر

لحظات قبل از شروع عملیات - آن‌گونه که در شرح عملیات بیان خواهد شد - فرمانده کل سپاه پاسداران مأموریت اصلی لشکر را الحاق با لشکر ۳۱ عاشورا در نوک کانال ماهی تعیین کرد.

آماده‌سازی

با ورود لشکر ۲۵ کربلا به منطقه، تلاش‌های این یگان معطوف به کسب آمادگی شد. مرتضی قربانی که به ضعف عمومی منطقه

به‌خوبی پی برده بود، محور فعالیت‌های خود را حل مشکلات عقبه قرار داد.^(۸) فعالیت مهندسی لشکر در تاریخ ۱۴ دی‌ماه ۱۳۶۵، یعنی ۵ روز مانده به عملیات آغاز شد. عمده قوای مهندسی لشکر ۲۵ کربلا در سمت راست حوضچه واقع در دژ عراق به کار گرفته شد، در این محدوده لشکر موظف بود که در دژ عراق در خط حد تعیین‌شده، سنگرهای جهت استقرار واحدهای عملیاتی تعبیه کند. علاوه بر این، لشکر در دژهای عقب‌تر نیز مشغول سنگرسازی برای

در طرح‌ریزی مانور لشکر ۲۵ کربلا بیش از هر چیز تمایل فرمانده این لشکر مؤثر بود. وی تحت تأثیر جو ناشی از عدم‌الفتح در عملیات کربلای ۴، داوطلبانه خواستار تعیین لشکرش به عنوان یگان دنبال پشتیبان لشکر ۴۱ ثارالله شد.

بسیار محدود باقیمانده به موعد عملیات، یگان مهندسی لشکر را تحت فشار شدیدی قرار داده و اجرای مأموریت محوله را ناممکن ساخته بود، اما یک رخداد طبیعی، درست دو روز قبل از زمان تعیین شده برای شروع عملیات یکباره اوضاع را تغییر داد. در روز ۱۳۶۵/۱۰/۱۶ ابر آسمان منطقه را فراگرفت و روز بعد (یک روز قبل از عملیات) مه غلیظی در منطقه پدیدار شد. این شرایط دید دشمن را کور و وضعیت بسیار مناسبی را برای ادامه فعالیت مهندسی فراهم کرد. به این ترتیب اقداماتی که انجام آنها در وضعیت عادی قریب به ۱۰ شب زمان نیاز داشت، ظرف یک روز انجام شد: در این روز (۱۷ دی) در حاشیه حوضچه، کانالی به عرض ۴ متر و عمق ۵ متر احداث گردید؛ همچنین جاده‌ای روی دژ در حاشیه آب‌گرفتگی مجاور حوضچه ایجاد شد؛ موضعی برای شلیک تانک‌ها تعبیه شد؛ کانال نفرات روی همان دژ احداث گردید؛ دیواره‌های خاکریزی حوضچه تقویت و کار سنگ‌سازی تاحدود بسیار زیادی تکمیل گردید.^(۹)

نیروها بود. «یکی از مشکلات عمده‌ای که لشکر با آن مواجه بود عقب‌بودن کار یگان دریایی به لحاظ مهندسی بود. لشکر می‌بایست در حاشیه حوضچه، کانالی به عمق سه یا چهار متر تعبیه نماید تا قایق‌ها را در آن مستقر کرده و سپس دژ را شکافته، آب موجود آب‌گرفتگی، حوضچه را پر نماید تا قایق‌ها بتوانند شب عملیات از داخل حوضچه به سمت دشمن رها شوند.» بنابراین، توان مهندسی لشکر به دو قسمت عمده تقسیم شد:

۱. احداث سنگر برای واحدهایی از قبیل فرماندهی، پدافند، زرهی، ستاد، ادوات، توپخانه، اطلاعات و عملیات، طرح و عملیات، تدارکات و موتوری و نیز احداث مواضع تانک و سوله پست امداد.

۲. احداث کانال برای قایق‌ها و جاده روی دژ عراق (مشرف بر حوضچه).

حجم بسیار بالای اقدامات مهندسی و لزوم انجام‌شدن عمده این فعالیت‌ها در شب برای نهان ماندن از دید و تیر دشمن، باتوجه به زمان

برادران علی هاشمی فرمانده قرارگاه نصرت و مرتضی قربانی فرمانده لشکر ۲۵ کربلا در جمع رزمندگان این یگان

سازمان رزم

لشکر ۲۵ کربلا تا قبل از عملیات کربلای ۴، در چهار تیپ سازماندهی شده بود، اما در جریان عملیات مذکور تیپ ۱ این لشکر وارد عمل شده و متحمل خسارات و تلفات عمده‌ای شد - از جمله شهادت ۳ فرمانده گردان، جراحت چند فرمانده و معاون گردان، شهادت تعداد فراوانی از کادرهای عملیاتی گردان‌ها (فرمانده دسته و گروهان و معاونان آنها) و نیروهای بسیجی -^(۱۰) بنابراین، در عملیات کربلای ۵، استعداد لشکر ۲۵ به سه تیپ کاهش یافت. در بین تیپ‌های ۲، ۳ و ۴، تیپ ۳ با مسئولیت برادر نوبخت به عنوان اولین تیپ عمل‌کننده مشخص شد و تیپ‌های ۴ و ۲ به ترتیب در احتیاط‌های اول و دوم قرار گرفتند.

سازمان رزم تیپ‌های مذکور به این شرح بود:

۱. تیپ ۳ به سرپرستی برادر نوبخت، دارای ۵ گردان شامل: گردان مسلم یک و دو به سرپرستی برادر اکبرنژاد. گردان مالک به سرپرستی برادر بابایی؛ گردان صاحب‌الزمان یک و دو به سرپرستی برادر نژاداکبر.

۲. تیپ ۴ به سرپرستی برادر مجید کبیرزاده، دارای ۶ گردان شامل: گردان امام حسن^(ع) یک و دو؛ گردان امام حسین^(ع) یک و دو؛ گردان امام موسی بن جعفر^(ع) یک و دو.

۳. تیپ ۲ به سرپرستی برادر صحرایی، دارای ۵ گردان شامل: گردان امام محمدباقر^(ع) یک و دو؛ گردان حمزه یک و دو و گردان ویژه شهدا.^(۱۱)

طرح مانور

در طرح‌ریزی مانور لشکر ۲۵ کربلا بیش از هر چیز تمایل فرمانده این لشکر مؤثر بود. وی تحت تأثیر جو ناشی از عدم‌الفتح در عملیات کربلای ۴، داوطلبانه خواستار تعیین لشکرش به عنوان یگان دنبال پشتیبان لشکر ۴۱ ثارالله شد.^(۱۲) لشکر ۲۵ کربلا، که معمولاً در عملیات‌های پیشین به عنوان یگان خط‌شکن عمل

می‌کرد، به دلیل تلفات وارده بر نیروهای خط‌شکنش طی عملیات کربلای ۴، در عملیات کربلای ۵ جزو یگان‌ها عبورکننده از یگان خط‌شکن منظور شد. در جلسه مورخ ۱۳۶۵/۱۰/۱۶، در مقر این لشکر، برادر احمد غلامپور با اشاره به مسئله مذکور، تأکید کرد که لشکر ۲۵ باتوجه به اینکه به عنوان احتیاط عمل خواهد کرد، باید به کل محور قرارگاه کربلا توجه شود. به این ترتیب لشکر مانور خود را مبتنی بر یک طرح اصلی و یک طرح فرعی طرح‌ریزی کرد.^(۱۳)

در طرح‌ریزی عبور یگان از یگان، لشکر ۲۵ کربلا می‌بایست با عبور از لشکر ۴۱ وارد منطقه نبرد می‌شد. این کار به علت مشکلات عبور لشکر ثارالله از سیل‌بندها و نزدیکی این یگان به جناح عملیات به‌سختی امکان‌پذیر بود. برای تضمین عبور موفق لشکر ۲۵ کربلا، بجز لشکر ۴۱ ثارالله، لشکرهای ۳۱ عاشورا و ۱۹ فجر نیز در نظر گرفته شدند. اما بیشترین تلاش لشکر برای عبور از لشکر ۴۱ ثارالله برنامه‌ریزی شد.^(۱۴)

باتوجه به چند گزینه احتمالی برای مانور لشکر ۲۵ کربلا - که احمد غلامپور آن را لشکر احتمالات می‌خواند - طراحی یک مانور مشخص برای این یگان بسیار مشکل می‌نمود، از این‌رو، برادر احمد غلامپور در آخرین جمله خود خطاب به مرتضی قربانی گفت: «پس شما بچه‌های محور و گردان‌های را به کل این منطقه، زمین شلمچه، توجه کن.»^(۱۵) در این میان آنچه بیش از همه اهمیت داشت حفظ زمین پنج‌ضلعی و گرفتن سرپل در محل اتصال کانال ماهی، کانال جنوب پنج‌ضلعی و نهر جاسم بود. این سرپل‌گیری اهداف زیر را به دنبال داشت:

۱. الحاق دو قرارگاه کربلا و قدس
۲. تسهیل در عبور قرارگاه قدس و نجف
۳. قرارگرفتن در پشت مواضع دشمن در خطوط نهر الدوعیجی و نهر جاسم
۴. گرفتن سرپل و بازشدن عقبه‌ها

۵. بستن عقبه دشمن

۶. عقب‌نشینی دشمن تا کانال زوجی^(۱۶)

اهمیت تصرف سرپل یادشده چند ساعت قبل از آغاز عملیات بیش از پیش مورد توجه محسن رضایی فرماندهی کل سپاه و فرمانده قرارگاه خاتم‌الانبیا قرار گرفت. در ساعت ۱۹:۰۴، یعنی کمتر از ۸ ساعت قبل از شروع عملیات محسن رضایی خطوطی بر روی کالک ترسیم کرد و پس از کشیدن خط حد، نامه‌ای را با پیک برای مرتضی قربانی ارسال و تأکید کرد:

«سریع این را دست برادر قربانی برسانید و به او بگویید بیاید سمت عاشورا و حتماً آنجا را [سرپل کشیده شده در نقشه را] حفظ کند و تلاششان را بگذارند روی این محور».

به این ترتیب در طرح مانور لشکر ۲۵ کربلا یک تغییر اساسی به وجود آمد. سمت حرکت و تلاش لشکر ۲۵ کربلا که قبلاً به سمت کانال زوجی طرح‌ریزی شده بود، در آستانه عملیات به سمت نوک کانال ماهی تغییر جهت داد.^(۱۷)

کمتر از ۸ ساعت قبل از شروع عملیات، محسن رضایی خطوطی بر روی کالک ترسیم کرد و پس از کشیدن خط حد، نامه‌ای را با پیک برای مرتضی قربانی ارسال و تأکید کرد: «سریع این را دست برادر قربانی برسانید و به او بگویید بیاید سمت عاشورا».

عوارض مصنوعی منطقه عملیاتی لشکر ۲۵

– **کانال پرورش ماهی:** این کانال که از نهر کتبان شروع و با جهت شمال غربی به جنوب شرقی تا نهر الدوعیجی امتداد می‌یابد، دارای ۲۹ کیلومتر طول و به‌طور متوسط ۱ کیلومتر عرض است. عمق آب در کناره‌های کانال ۵۰ سانتی‌متر و در اواسط آن، ۲/۵ متر می‌باشد. سیل‌بندهای حاشیه کانال به ارتفاع ۱/۵ و عرض ۱۰ متر، این کانال را به دژی مستحکم تبدیل کرده‌اند. در ضلع غربی کانال، جاده‌ای به ارتفاع ۵۰ سانتی‌متر، کار نقل و انتقال را در طول کانال میسر

می‌سازد. آب موجود در کانال، به‌وسیله نهرها و کانال‌های زوجی دو ردیفه‌ای، توسط پمپاژهای آب، دائماً کنترل می‌شود.

– **آب‌گرفتگی منطقه شلمچه:** این آب‌گرفتگی از شمال جزیره بوارین به فاصله یک کیلومتر از جاده شلمچه آغاز شده، در امتداد مرز، به طرف شمال ادامه می‌یابد. آب‌گرفتگی در ده کیلومتر انتهایی کانال پرورش ماهی، مابین ضلع شرقی آن و دژ مرزی عراق، گسترش می‌یابد و حدوداً به ۷۵ کیلومتر مربع می‌رسد. آب‌گرفتگی مذکور، توسط کانالی به عرض دو کیلومتر، از سمت پاسگاه زید، از طریق هورالعظیم، تغذیه می‌شود. عمق آب با توجه به کنترل آن توسط دشمن، حداکثر به ۱۷۰ سانتی‌متر می‌رسد. کمترین عمق آب، در کناره‌های آب‌گرفتگی است، که حداقل ۳۰ سانتی‌متر می‌باشد.^(۱۸)

– **کانال زوجی:** این کانال از رودخانه اروند منشعب شده دارای ۸۸۰۰ متر طول و ۴ متر عرض است و شامل ۲ شاخه ۲۰ متری به فاصله ۴ متر از یکدیگر می‌شود. کانال زوجی تقریباً شمالی – جنوبی است و از یک طرف به کانال ماهی‌گیری و از سمت دیگر به اروند متصل می‌باشد.

– **دژها:** دژها سیل‌بندهایی بودند که با ریختن خاک با ارتفاع‌های متفاوت از ۲/۵ الی ۱۰ متر و عرض ۲ الی ۵ متر و کوبیدن آنها به اشکال مختلف مثلثی، هلالی، خطی، مقطعی، پیکانی و... احداث شد و در دل این سیل‌بندها و روی آنها مواضع متفاوتی متناسب با حساسیت و اهمیت محور و میزان نزدیکی دژها به خط رزمندگان ساخته شد. قوی‌ترین دژ از حیث استحکامات و کثرت مواضع دشمن در جبهه خین، شلمچه و دژ قوس شمال شلمچه بود. حداقل مواضع موجود در دژها عبارت بود از:

– کانالی که آنها را به هم وصل می‌کرد و لااقل ۱۱ الی ۱/۵ متر عمق داشت. نیروها می‌توانستند ضمن تردد در داخل این کانال‌ها برای رفتن از این سو به

خط سوم: پس از خط دوم و به موازات آن، خاکریزی دارای مواضع پیاده و تانک - که در جلو آن کانال متروکه‌ای به عرض ۴ و عمق ۲ متر قرار گرفته - خط سوم عراق را تشکیل می‌داد.

خط چهارم: خط چهارم عراق، از یک خاکریز و در پشت آن، مواضع هلالی شکل - با شعاع تقریبی ۲۰۰ متر، عرض ۴ و ارتفاع ۵ متر - در پشت نهر الدوعیجی تشکیل شده بود. بر روی این مواضع، سنگرهای پیاده و کانال مواصلاتی، جهت تردد نیروها ایجاد شده و سکوها، تانک، نیز آرایش زره دشمن را در پشت این خط، امکان‌پذیر کرده بود.

خط پنجم: در پشت نهر جاسم، مواضعی مشابه خط چهارم عراق وجود داشت که به اضافه کانالی به عرض ۴ متر و عمق ۲ متر، خط پنجم عراق را تشکیل می‌داد.^(۲۰)

شرح عملیات

اولین شب عملیات

همان‌گونه که در مبحث طرح مانور اشاره شد، در آخرین ساعات قبل از شروع عملیات،

طرح مانور لشکر ۲۵ کربلا تغییر یافت. در ابتدا، فرمانده لشکر ۲۵ این تغییر را چندان جدی تلقی نمی‌کند، از این رو، به دنبال شروع درگیری لشکر ۴۱ و شکسته شدن اولین خط دشمن، نیروهای لشکر ۲۵، براساس طرح قبلی مانور، برای اجرای مأموریت، آماده عبور از لشکر ۴۱ می‌شوند، اما زمانی که قاسم سلیمانی فرمانده لشکر ۴۱ ثارالله از فرمانده لشکر ۲۵ می‌خواهد که نیروهای خود را رها سازد، برادر رحیم صفوی پشت بی سیم بر ضرورت اجرای دستورالعمل فرماندهی کل سپاه تأکید می‌کند. با تأکید رحیم

آن‌سوی دژ در داخل آن موضع گرفته، تیراندازی کنند. - **انبار مهمات:** دیواره‌های کانال با بلوک‌های سیمانی تقویت شده و درون دیواره‌های داخلی کانال‌ها انبارهای کوچک که چند جعبه مهمات در آن تعبیه شده بود وجود داشت. به این ترتیب نیروهای عراقی می‌توانستند در اسرع وقت و در نزدیک‌ترین نقطه از سنگر خود کمبود مهمات در حین نبرد را جبران کنند.

- سنگرهایی برای سلاح‌های مختلف که با کیسه‌های خاک و الوار احداث می‌گردید و روی آن خاک می‌ریختند.^(۱۹)

استحکامات و خطوط پدافندی دشمن در منطقه عملیاتی

دشمن به دلیل اهمیت این منطقه استحکامات و خطوط پدافندی مستحکم و متعددی ایجاد کرده بود. به گونه‌ای که از دژ مرزی تا کانال زوجی ۵ مانع ورده مستحکم در این منطقه وجود داشت. خطوط پدافندی عراق در منطقه مذکور به این شرح بود:

خط اول: دژ مرزی عراق به ارتفاع و عرض ۳ متر با مواضع پیاده و تانک، خط اول عراق را تشکیل می‌داد. در حد فاصل کانال جنوب پنج‌ضلعی و جاده شلمچه در پشت خط اول، دژهای هلالی شکل به شعاع تقریبی ۲۰۰ متر و عرض ۳ متر و ارتفاع ۵ الی ۶ متر قرار داشت. روی این دژ، کانال مواصلاتی جهت تردد نیروها، مواضع پیاده و سکوها، تانک ایجاد شده بود. دژهای مذکور "پدافند دور تا دور" برقرار کرده، تأمین جاده شلمچه را به عنوان تنها عقبه اصلی منطقه به عهده داشتند.

خط دوم: در جنوب جاده شلمچه - تنومه، به فاصله ۱۰۰ متر از خط اول، سیل‌بندی به عرض ۲/۵ متر و ارتفاع ۴ متر، خط دوم عراق را تشکیل می‌داد، که دارای مواضع پیاده، کانال مواصلاتی و مواضع تانک بود.

در حالی که در محور غرب کانال ماهی تلاش لشکر ۲۵ کربلا برای برقراری الحاق با نیروهای خودی در نوک کانال ماهی ادامه دارد، در محور دیگر نیروهای لشکر بر سر رسیدن به دو پل کانال زوجی با دشمن درگیر هستند.

گردان مسلم ۱ در نوک کانال ماهی را تضمین بیشتری ببخشد، اما برادر قربانی ضمن مخالفت با این طرح چنین پاسخ می‌دهد: «ما نمی‌توانیم. شما الان یک دست قوی توسط توپخانه به نوک بگذار تا مسئله‌اش حل شود، ما نمی‌توانیم پخش شویم از یک طرف می‌توانیم کار کنیم.»^(۳۳)

گردان مسلم ۱ که همچنان در حال پیشروی به سمت چپ کانال ماهی برای الحاق با لشکر ۳۱ است، باید مسافت نسبتاً زیادی را برای رسیدن به نوک کانال ماهی طی کند؛ این امر باعث می‌شود برادر عطرچالی فرمانده این گردان در تماسی با برادر قربانی اظهار نگرانی کند. فرمانده لشکر ۲۵ از وی می‌خواهد تا پیچ جاده‌ای که موازی با کانال ماهی و در حاشیه آن قرار دارد، به پیشروی خود ادامه دهد، تا راه لشکر عاشورا از دشمن قطع شود.^(۳۴) در همین حال تانک‌های دشمن از سمت چپ کانال ماهی جلو می‌آیند و این حرکت دشمن برای نیروهای گردان مسلم ۱ که بدون پشتیبان در حال پیشروی به سمت تانک‌ها هستند تهدیدی جدی محسوب می‌شود. در چنین وضعیتی، قربانی در تماس با اکبرنژاد (سرپرست گردان‌های مسلم ۱ و ۲) با تأکید بر تسریع در پیشروی می‌گوید: «شما عطرچالی [فرمانده گردان مسلم یک] را بگو با سرعت برو جلو. شما فقط سرعت بدهید که عاشورا با عطرچالی دست بدهد. یک‌سوم [نیروهای] گنجی [فرمانده گردان مسلم ۲] را هم اگر نیاز داشتید به آن طرف بفرست. دوسوم گنجی را بفرست به سمت راست تا از کانال زوجی عبور کند. گردان مالک هم بیاید برود پل‌های ۲ و ۳ را تصرف کنند. شما اگر سرعت را زیاد کنی کلیه لشکرهای اسلام وارد می‌شوند.»^(۳۵)

درحالی‌که در محور غرب کانال ماهی تلاش لشکر برای برقراری الحاق با نیروهای خودی در نوک کانال ماهی ادامه دارد، در محور دیگر نیروهای لشکر بر سر رسیدن به دو پل کانال زوجی با دشمن درگیر

صفوی و سپس محسن رضایی، سرانجام مرتضی قربانی هدف اصلی را الحاق با لشکر ۳۱ قرار می‌دهد.^(۳۱) به این ترتیب، انتقال نیروها از ساحل خودی به اولین خط دشمن (دژ اول) با ۲ ساعت تأخیر - به دلیل مشترک‌بودن معبر قایق‌های دو لشکر ۴۱ و ۲۵ - آغاز می‌شود. و سرانجام ساعت ۴:۱۵ صبح نخستین قایق‌های لشکر حامل نیروهای گردان مسلم ۱ به سمت دشمن رها می‌شوند. به دنبال قایق‌ها نیز ۷ دستگاه خشایار (که آنها نیز حامل نیرو هستند) به راه می‌افتند. هم‌زمان نیروهای گردان مالک نیز از عقبه به محل رهایی (حوضچه) منتقل و آماده اعزام می‌گردند.

در ساعت ۵:۲۵ جمعه ۱۳۶۵/۱۰/۱۹، نخستین نیروهای گردان مسلم به ساحل دشمن (دژ ۱) رسیدند. در همین حال، نیروهای لشکر ۴۱ روی دژ ۴ (شرق کانال ماهی) سرپل گرفته و مشغول نبرد با دشمن هستند. بنابراین، گردان مسلم ۱ می‌باید کمی به سمت دژ شرقی کانال ماهی حرکت کرده و پس از عبور از پل کانال ماهی مأموریت خود را که حرکت به سمت چپ کانال ماهی برای الحاق با لشکر ۳۱ است، آغاز کند. گردان مسلم ۲ نیز مأموریت دارد تا پس از عبور از پل کانال ماهی به سمت راست حرکت کند و در صورت امکان با عبور از پل اول کانال زوجی (که توسط لشکر ۴۱ سرپل گرفته شده) به سمت رودخانه اروند پیشروی کند و پل‌های ۲ و ۳ را نیز به تصرف درآورد تا بدین ترتیب عقبه دشمن در آن محدوده بسته شود.^(۳۲)

در ساعت ۶:۲۵، درحالی‌که براساس گزارش‌ها، گردان مسلم ۱ در نزدیکی پل کانال ماهی به سمت چپ دژ شرقی کانال در حال پیشروی است، دشمن در محدوده نوک کانال ماهی به شدت مقاومت می‌کند و مانع از پیشروی لشکر ۳۱ می‌شود. از این رو فرمانده قرارگاه کربلا در تماسی از فرمانده لشکر ۲۵ خواست با قراردادن یک فلش دیگر به سمت پنج‌ضلعی هم لشکر ۳۱ را در ادامه پیشروی یاری کند و هم الحاق با

مرتضی قربانی فرمانده لشکر ۲۵ کربلا در کنار علی هاشمی فرمانده قرارگاه نصرت

آن است که بتواند تا نوک کانال ماهی را پاک‌سازی کند، قادر به پیشروی بیشتر نیستند. از این رو، برادر عمرانی برای احداث خاکریزی که نیروهای خودی بتوانند در پشت آن موضع گرفته و ضمن استراحت مترصد فراهم شدن موقعیت الحاق شوند، درخواست دستگاه مهندسی می‌کند. برادر قربانی ضمن اعلام موافقت با احداث خاکریز، مسئولیت الحاق را به برادر عمرانی واگذار می‌کند.^(۲۷) فرمانده لشکر ۲۵ تاحدود زیادی از الحاق در محور چپ مطمئن شده بود، بیشتر توجه خود را به محور راست و پیشروی در عمق معطوف می‌سازد. اما وضعیت این جبهه به گونه‌ای است که حتی توجه ویژه به این محور نیز کار چندانی از پیش نمی‌برد. جایگزین شدن نیروهای گردان صاحب‌الزمان در محور مذکور با تأخیر صورت می‌گیرد. علاوه بر این، نیروهای گردان مسلم که تا رسیدن نیروهای گردان صاحب‌الزمان مأمور استقرار در منطقه شده بودند، بدون هرگونه جان‌پناهی در معرض شلیک تانک‌های دشمن قرار دارند و پیشروی برای آنها بسیار سخت است، در نتیجه تانک‌های بیشتری از دشمن وارد منطقه می‌شوند.^(۲۸)

هستند. جنگیدن در این دو محور امکانات لشکر را به دو قسمت تقسیم کرده و این امر به‌نوبه خود در عملکرد نیروهای لشکر ۲۵ کربلا تأثیر گذاشته است. برادر مرتضی قربانی فرمانده لشکر ۲۵ که با توجه به تأکیدات فراوان فرماندهان رده‌های بالاتر بیشترین تلاش خود را صرف الحاق با لشکر ۳۱ در نوک کانال ماهی کرده و گردان مالک را هم به این منطقه فرستاده است، در عین حال به پیشروی در عمق و تصرف پل‌های ۲ و ۳ نیز کاملاً توجه دارد و هم‌زمان به گردان صاحب‌الزمان مأموریت می‌دهد به سرعت جایگزین گردان مالک شود. از آنجا که دشمن از جاده منتهی به پل‌های مذکور که تا زمین شلمچه امتداد می‌یابد، برای عبور تانک‌ها و خودروهای خود استفاده می‌کند، تصرف این پل‌ها اهمیت زیادی دارد، چراکه اگر فرصت از دست برود و پل‌های مذکور تصرف نشود، تانک‌های بیشتری به منطقه عملیاتی وارد می‌شود.^(۲۹) نیروهای گردان مسلم ۱ و مالک تا پیچ جاده مجاور کانال (جاده فتح) پیشروی می‌کنند، اما از آنجا که دشمن در محدوده نوک کانال ماهی از استحکامات و توان بالایی برخوردار است و استعداد لشکر ۲۵ هم کمتر از

الحاق و تأکید ویژه فرماندهی کل سپاه بر این مسئله، در پی تدبیر مناسبی برای جلوگیری از تضعیف و عقب‌نشینی نیروهای این محور برآمده و حتی پیشنهاد انتقال نیروهای محور راست را به نوک کانال ماهی مطرح می‌کند. برادران مهری (معاون لشکر ۲۵) و اکبرنژاد با این استدلال که «فشار زیاد دشمن در سمت نوک کانال ماهی موجب کاهش توان گردان‌های تازه‌نفس محور راست و عدم موفقیت آنها در محور چپ [خواهد شد]» با این پیشنهاد مخالفت می‌کنند. نهایتاً برادر قربانی در تماس با قرارگاه ضمن اعلام عقب‌نشینی نیروهای لشکر ۲۵، خواستار فشار بیشتر بر لشکر ۳۱ جهت پیشروی و الحاق می‌شود.^(۳۰)

باتوجه به نیاز منطقه عملیاتی به نیروی بیشتر و درحالی که اکثر نیروهای تیپ ۳ وارد عملیات شده‌اند، مرتضی قربانی دستور انتقال گردان‌های امام حسین^(ع) و موسی بن جعفر^(ع) به سنگرهای حوالی اسکله را صادر می‌کند تا در شرایط مقتضی به منطقه عملیاتی وارد شوند.^(۳۱)

ساعات باقیمانده تا تاریکی هوا برای نیروهای خودی و دشمن از اهمیت حیاتی برخوردار است. از یک‌سو اگر یگان‌های خودی بتوانند تا غروب خورشید مقاومت کنند تثبیت موقعیت به‌دست آمده، امکان‌پذیر خواهد بود. از سوی دیگر دشمن با آگاهی از این واقعیت، تلاش خود را به کار می‌گیرد تا با فشار بر نیروهای خودی قبل از تاریکی هوا، امکان پیشروی مجدد را از رزمندگان گرفته، در روز بعد نیروهای احتیاط خود را وارد منطقه کند. دشمن هم‌زمان سعی می‌کند با نیروهای موجود خود مانع از الحاق لشکر ۳۱ و ۲۵ در جنوب کانال ماهی شود.

درگیری در دو محور (راست و چپ) ادامه می‌یابد. در محور راست نیروهای لشکر ۴۱ توانسته‌اند با نفوذ در غرب کانال زوجی تعداد زیادی از تانک‌ها و نفرات دشمن را از بین برده و زمینه نفوذ نیروهای لشکر ۲۵ را به سمت جنوب کانال فراهم کنند. فرمانده لشکر ۲۵ نیز

در چنین وضعیتی فرماندهان یگان‌های ۲۵ و ۴۱ - که در یک سنگر استقرار دارند - از یک‌سو نگران افزایش استعداد زرهی دشمن در منطقه هستند و از سوی دیگر به دلیل عدم موفقیت کامل لشکر ۳۳ المهدی که در پاسگاه بوبیان مشغول نبرد است، عقبه خود را در تهدید جدی می‌بینند؛ زیرا، اگر دشمن موفق به عقب‌زدن لشکر ۳۳ از دژ ۳ (دژ شرقی کانال) شود، به سهولت خود را به پشت نیروهای خودی مستقر در دژ غربی کانال می‌رساند و کل نیروهای موجود در غرب کانال در خطر اسارت قرار می‌گیرند.

ساعت ۱۱:۴۰، گردان صاحب‌الزمان وارد منطقه عملیاتی می‌شود و پس از ۲۰ دقیقه به پل کانال ماهی می‌رسد. در این هنگام فرمانده لشکر ۲۵، دستور می‌دهد همه نیروها را از میان دشت به سمت راست انتقال دهند تا در دل دشمن رعب ایجاد شود. این نیروها باید پل‌های ۲ و ۳ را به تصرف درآورند.^(۳۲)

با گذشت زمان، فشار دشمن افزایش و در مقابل توان نیروهای خودی کاهش می‌یابد

و این امر عقب‌نشینی تدریجی نیروهای خودی را در پی دارد. در محور راست نیروها در دسته‌های دو سه نفری به عقب برمی‌گردند و در محور چپ نیز نیروهای گردان مسلم، که تا پیچ جاده فتح پیشروی کرده بودند، به علت نبود خاکریز و جان‌پناه برای مقاومت حدود یک کیلومتر عقب‌نشینی کرده و با استقرار در آخرین خاکریز مقطعی در حدفاصل این خاکریز تا دژ غربی کانال ماهی خط پدافندی تشکیل می‌دهند.

برادر قربانی با توجه به اهمیت فراوان مسئله

اگر دشمن موفق به عقب‌زدن لشکر ۳۳ از دژ ۳ (دژ شرقی کانال) شود، به سهولت خود را به پشت نیروهای خودی مستقر در دژ غربی کانال می‌رساند و کل نیروهای موجود در غرب کانال در خطر اسارت قرار می‌گیرند.

از سیل‌بند کانال ماهی سرازیر شده‌اند، آنها را هدف بگیرند. به این ترتیب با منهدم‌شدن ۲ دستگاه تانک، واحدهای زرهی عراق به عقب بازگشته و در محل توقف قبلی خود آرایش می‌گیرند.

در این لحظات برادر سعید سلیمانی (مسئول عملیات لشکر ۲۷) و برادر طوسی (مسئول اطلاعات لشکر) جهت آوردن یگان‌های کمکی به سمت قرارگاه می‌روند و برادر قربانی به گردان امام حسین^(ع) دستور می‌دهد به خط بیاید.

واحدهای زرهی عراق پس از اندکی توقف با تغییر

آرایش و مسیر مجدداً به سمت کانال ماهی حرکت می‌کنند، تعدادی از نیروها برای رساندن مهمات به آرپی‌جی‌زن‌ها از سیل‌بند سرازیر می‌شوند. تانک‌های عراق پس از طی مسافتی به عقب باز می‌گردند و با آرایشی دیگر زاویه حرکت خود را تغییر داده، به سمت کانال ماهی یورش می‌آورند. این حرکت آنان - که هدف آن ایجاد رعب و وحشت در نیروهای خودی بود - تا غروب خورشید ادامه می‌یابد.

دشمن با تدبیر سد کردن مسیر حرکت نیروهای خودی

در این محور سعی دارد با انجام مانورهای نمایشی، از تهاجم شبانه رزمندگان جلوگیری کرده و تا طلوع خورشید حرکت نیروهای خودی را به تأخیر اندازد تا بتواند در این فرصت، نیروهای احتیاط خود را به منطقه انتقال دهد و با پاتک‌های سنگین رزمندگان خودی را به عقب براند.^(۳۵)

در جناح چپ نیز نیروهای خودی همچنان در حدود ۲ کیلومتری از پل کانال ماهی در حفاصل دژ غربی دریاچه تا آخرین خاکریز مقطعی حضور دارند و نیروهای دشمن نیز در فاصله میان این نیروها و

تلاش می‌کند با اعزام نیروهای خود به سمت پل ۲ و ۳ مانع از ورود سریع دشمن به منطقه شود. برادر قربانی که متوجه استفاده بیش از حد دشمن از پل‌های کانال زوجی شده است، اصرار فراوانی به حرکت سریع نیروهای برادر نوبخت برای رسیدن به پل‌های کانال زوجی دارد.^(۳۲)

در سوی دیگر، فشار دشمن همچنان از دو سمت راست و چپ دژ غربی کانال ماهی ادامه دارد. دشمن دژهای عقبه و همچنین پل کانال ماهی را به شدت زیر آتش گرفته است. این در حالی است که مهمات‌رسانی به رزمندگان درگیر در خط با مشکل روبه‌رو شده و تعدادی از خودروها آسیب دیده‌اند.^(۳۳) درگیری در سمت چپ دژ شرقی کانال نیز آغاز شده و این از یک‌سو نشان‌دهنده نزدیک‌شدن نیروهای لشکر ۳۱ به دریاچه ماهی است و از سوی دیگر این نگرانی را به وجود می‌آورد که دشمن با باقی‌ماندن در این ناحیه از دژ، عقبه دو یگان ۲۵ و ۴۱ را کاملاً تهدید می‌کند. از این‌رو برادر قربانی در تماسی با قرارگاه ضمن گزارش وضعیت نیروهای خود و استفسار از وضعیت لشکر ۳۱، خواستار اختصاص نیروهای کمکی و بالگرد به منطقه درگیری می‌شود.^(۳۴)

در این هنگام، خبر عقب‌نشینی نیروهای لشکر ۴۱ به دلیل کمبود مهمات، کاهش توان رزمی و فشار شدید دشمن از یک‌سو و خبر شهادت میرحسینی معاون این لشکر، از سوی دیگر مقرر مشترک فرماندهی دو لشکر را تحت تأثیر قرار می‌دهد. برادر قربانی و سلیمانی می‌کوشند نیروها را به خط باز گردانند و در عین حال برادر قربانی برای مقابله با تانک‌های دشمن - که پس از یک توقف کوتاه، حرکت خود را با آرایش خطی به سمت کانال ماهی از سر گرفته‌اند و با پیمودن ۵۰۰ الی ۱۰۰ متر، ایستاده و به طرف کانال ماهی شلیک می‌کنند - درخواست اجرای آتش بر روی آنها را می‌کند. قربانی همچنین از نوبخت می‌خواهد بگذارد تانک‌ها جلو بیایند تا آرپی‌جی‌زن‌ها که یکی پس از دیگری

از یک‌سو اگر یگان‌های خودی بتوانند تا غروب خورشید مقاومت کنند تثبیت موقعیت به دست آمده، امکان‌پذیر خواهد بود. از سوی دیگر دشمن می‌کوشد با فشار بر نیروهای خودی قبل از تاریکی هوا، امکان پیشروی مجدد را از رزمندگان گرفته، در روز بعد نیروهای احتیاط خود را وارد منطقه کند.

محورهای عملیاتی لشکر ۲۵ کربلا در عملیات کربلای ۵

عملیات، به‌طور ویژه بر الحاق بین لشکر ۲۵ کربلا و ۳۱ عاشورا در نوک کانال ماهی تأکید می‌کنند.^(۳۸) فرمانده لشکر ۲۵، «برای تحقق این هدف بزرگ و تعیین‌کننده و برقراری الحاق با لشکر ۳۱ تصمیم می‌گیرد که با توان باقیمانده از تیپ ۳ یعنی گردان صاحب [الزمان] ۲ مجدداً به پیشروی در سمت چپ کانال تا الحاق با لشکر ۳۱ اقدام نماید.» به این منظور همراه برادر عمرانی عازم آخرین نقطه استقرار نیروهای خودی در سمت چپ کانال ماهی می‌شود. وی حتی از خط مقدم نیز گذشته و موفق می‌شود خود را به یک کیلومتری نوک کانال برساند و منطقه را شناسایی کند. پس از بازگشت قربانی از محور چپ کانال ماهی، اقدامات لازم جهت انتقال نیروهای گردان صاحب‌الزمان به پای کار و همچنین ارسال مهمات به‌اندازه کافی در منطقه انجام می‌گیرد.

لشکر ۳۱ کماکان پرقوت ایستاده‌اند. این روز پرتلاش رو به پایان است و هوا تاریک شده است. فرماندهی لشکر ۲۵ سعی دارد با بسیج خشایارها، مهمات موردنیاز نیروهای در خط را تأمین کند. این تلاش‌ها درحالی صورت می‌گیرد که نیروها در هر دو محور راست و چپ با کمبود شدید مهمات روبه‌رو هستند.^(۳۹)

شب دوم عملیات

نیروهای خودی در غرب کانال ماهی پس از گذراندن یک روز پر تلاش و جنگی سخت و طاقت‌فرسا، درحالی در آستانه ورود به دومین شب عملیات قرار دارند که یک مشکل اساسی، یعنی عدم الحاق بین دو یگان ۲۵ و ۳۱ در انتهای (سمت چپ) کانال ماهی، در منطقه وجود دارد.^(۴۰) در ساعات پایانی روز، فرماندهان قرارگاه‌ها در مباحث طرح مانور روز دوم

ساعت ۴۵ دقیقه بامداد، درحالی که گردان‌های امام حسن^(ع) (یک و دو) درحال انتقال به منطقه عملیاتی هستند و قرار است هرچه سریع‌تر در دژهای ۲ و ۳ استقرار یابند، پاتک دشمن - که از بعدازظهر روز گذشته شروع شده است - همچنان تداوم دارد. بر اثر فشار شدید پاتک عراق نیروهای خودی از جبهه روبه‌رو (خاکریزهای مقطعی) عقب‌نشینی می‌کنند. آتش دشمن به حدی است که صدای کالیبر لحظه‌ای قطع نمی‌شود. نیروهای عراقی که تعداد زیادی تانک وارد منطقه کرده‌اند با بهره‌گیری از کالیبرهای مستقر روی تانک‌ها، شلیک مستقیم و نیروهای پیاده‌ای که در اطراف تانک‌ها حرکت می‌کنند از برتری نظامی فوق‌العاده‌ای برخوردارند، این در حالی است که نیروهای خودی نه تنها فاقد تانک و نفرات بسیار هستند، بلکه از لحاظ مهمات سلاح‌های سبک نیز به شدت کمبود دارند. برادر مهری با مشاهده عقب‌نشینی نیروها برادر مرتضی قربانی را در جریان امر قرار می‌دهد و «مرتضی سر را از کانال بیرون می‌آورد و نیروهای عقب‌نشینی کرده را به سمت خط باز می‌گرداند»^(۴۳)

ساعت ۱ بامداد، قربانی پس از چند ساعت قطع ارتباط با قرارگاه کربلا، بالاخره موفق به برقراری تماس می‌شود و ضمن تشریح وضع موجود و گزارش عقب‌نشینی نیروهای تحت امر خود، خواستار تسریع در پیشروی لشکر ۳۱ و الحاق می‌شود. فرمانده قرارگاه کربلا در پاسخ می‌گوید: «یگان‌های بیشتری به آن جبهه تخصیص یافته و فرماندهانشان درحال آمدن به آن منطقه هستند»^(۴۴)

فشار دشمن از جناح چپ همچنان ادامه دارد؛ بر روی دژ غربی کانال ماهی و سمت چپ، نیروهای خودی تا فاصله یک کیلومتری از پل شهادت حضور دارند. دشمن با پیشروی خود، دید و تیر بسیار خوبی بر مواضع خودی در دژهای مقطعی ۱ و ۲ به دست آورده و نیروهای گردان مسلم ۱ را از پشت زیر آتش

نیروهای مستقر در غرب کانال ماهی از چپ و راست به شدت تحت فشار هستند، به همین دلیل عده‌ای که تاب مقاومت در خود نمی‌بینند، به عقب برمی‌گردند، اما مجدداً مسئولان آنها را به خط باز می‌گردانند.^(۴۵)

در آخرین ساعات روز ۱۳۶۵/۱۰/۱۹، برادر اکبرنژاد در گزارشی به برادر مهری وضعیت محور چپ کانال ماهی را به این شرح بیان می‌کند: «نیروها از سمت چپ عقب‌نشینی کرده‌اند نیروهای دشمن از جاده آسفالت درحال پیشروی است». برادر مهری در جواب می‌گوید: «گردان صاحب الآن می‌آید شما باید آخرین مقاومت‌های خود را بکنید اینجا [زمین غرب کانال] را اگر از دست بدهید باز باید دو سه تا لشکر دیگر اینجا سرپل بگیرند». برادر اکبرنژاد در مورد چگونگی عملکرد دشمن نیز می‌گوید: «دشمن با تانک می‌آید و همه را می‌زند اگر رخنه کند می‌آید جلو» وی اضافه می‌کند: «اگر خاکریزی وجود داشت بچه‌ها می‌توانستند در مقابل تانک‌ها بایستند، اما الآن نیروها بر روی دژ مستقرند و آنجا نیز فاقد سنگر و خاکریز می‌باشد دشمن با اجرای آتش و کالیبر سنگین به راحتی پیشروی می‌کند»^(۴۶)

در آخرین دقایق روز ۱۳۶۵/۱۰/۱۹ و بامداد ۱۳۶۵/۱۰/۲۰، فشار دشمن در سمت چپ همچنان به قوت خود باقی است و نیروهای گردان صاحب الزمان ۲ نیز هنوز به دژ غربی کانال ماهی نرسیده‌اند. رزمندگان در فاصله یک کیلومتری پل کانال ماهی مستقرند. این خطر وجود دارد که با اندک پیشروی دشمن، سرپل کانال ماهی از دست برود و عقبه نیروهای مستقر در سمت راست و جلو مسدود گردد.^(۴۷) برادر قربانی برای جلوگیری از پیشروی بی‌امان دشمن و ممانعت از مسدود و تصرف شدن این سرپل توسط عراقی‌ها، به برادر مهری دستور می‌دهد: «شما یک دسته آر.پی.جی.زن داوطلب از گردان مسلم و مالک بردارید و بروید جلو تا مانع از نفوذ شوید»^(۴۸)

کنند تا هم سرپل از دست نرود و هم از پیشروی بیشتر دشمن جلوگیری شود.^(۴۷)

فرمانده لشکر ۲۵ کربلا، برای چندمین بار جهت پیگیری و تأکید بر اعزام یگان‌های تازه‌نفس به منطقه غرب کانال ماهی با قرارگاه کربلا تماس می‌گیرد و برادر غلامپور قول می‌دهد یگان‌های ۱۰ و ۲۷ تا روشنایی هوا به آن منطقه اعزام شوند. برادر قربانی ضمن گلایه از تأخیر در اعزام نیروهای مذکور به‌رغم وعده‌های مکرر، تأکید می‌کند: «الآن بجنید فقط، بجنید، ما اینجا در حد شهادت ایستاده‌ایم، محکم ایستاده‌ایم.»^(۴۸) وی همچنین از تعلل در پیشروی نیروهای لشکر ۳۱ برای الحاق با لشکر ۲۵ گلایه می‌کند. در این اثنا محسن رضایی فرمانده قرارگاه خاتم، پشت بی‌سیم آمده و از فرمانده لشکر ۳۱ می‌خواهد به الحاق سرعت بخشد.^(۴۹) برادر مرتضی قربانی در تماس با فرمانده لشکر ۳۱ می‌گوید: «بابا به سیدالشهدا قسم، ما تا ۵۰۰ - ۷۰۰ متری نوک کانال آمده‌ایم چرا نمی‌جنید بابا شما اگر این مسئله را حل کنید کلی از مسائل حل می‌شود بجنید بابا شما خودتان باید بدوی دنبال بچه‌ها، تا نیایند مسئله حل نمی‌شود.»

در ساعت ۱:۳۰ بامداد، نیروهای گردان صاحب‌الزمان ۲ به‌عنوان آخرین گردان از تیپ ۳، با عبور از "پل شهادت" به دژ غربی کانال ماهی وارد می‌شوند. هم‌زمان گردان‌های تیپ ۴ (گردان امام حسین ۱ و ۲) در حال انتقال به منطقه هستند. برادر مرتضی قربانی سعی می‌کند با حرکت دادن گردان صاحب‌الزمان ۲ از روی دژ غربی به سمت چپ و الحاق با لشکر ۳۱، مسئله الحاق را حل کند و بقیه نیروها را برای پیشروی در عمق به کار گیرد. از این‌رو به برادر اکبرنژاد تأکید می‌کند: «با سرعت تا آخر این کانال باید بروی ...»^(۵۰)

فرمانده لشکر ۲۵ هم‌زمان، برای فشار بر لشکر ۳۱ جهت تسریع در امر الحاق با فرمانده قرارگاه کربلا تماس گرفته و می‌گوید: «به این امین بگو بجنید

دارد. نیروهای مسلم ۱ نیز که در معرض تهدید جدی قرار گرفته‌اند، به سمت مواضع خودی عقب‌نشینی می‌کنند. هنوز ساعت ۲ بامداد نشده است که مسئول اطلاعات و عملیات لشکر ۲۵ اعلام می‌کند: «دیگر نیرویی از گردان مسلم ۱ در دژ حضور ندارد.»^(۵۱)

این در حالی است که نیروهای گردان مسلم ۲ و صاحب‌الزمان ۱ (محور برادر نوبخت) همچنان در دژهای قوسی و فلق (سمت راست دژهای ۱ و ۲) مستقرند. در همین حین برادر نوبخت ضمن اعلام عقب‌نشینی نیروها از دژهای ۱ و ۲، به فرمانده لشکر اطلاع می‌دهد که «تانک‌ها از روبه‌رو در حال جلوآمدن هستند و دشمن قصد پاتک به محور راست را دارد.» برادر مرتضی قربانی در جواب می‌گوید: «بگذارید بیایند شما دلواپس نباشید باید ان‌شاءالله محکم و قاطع مسئله اینجا را حل کنیم و خدا به حق محمد و آل محمد یاری‌تان کند. بچه‌ها را توجیه کنید که عراقی‌ها بیایند زیر دست پایشان بزنید و بکشید نامردها را بریزید روی زمین اینها [را]...»

برادر قربانی سپس، برای تأمین جناح چپ گردان‌های مسلم ۱ و صاحب‌الزمان، خطاب به برادر اکبرنژاد سرپرست گردان مسلم می‌گوید: «الان نیروهای عطرچالی [مسئول گردان مسلم ۱] را بفرست بروند مواضع قبلی‌شان را تصرف کنند. الآن لشکرهای امام حسین و نجف‌آباد (لشکر ۸ نجف) ...» هنوز حرف برادر قربانی تمام نشده که برادر اکبرنژاد با لحنی ملتمسانه می‌گوید: «ما نیرو نداریم دیگر.»^(۵۲) باتوجه به وضع موجود، قرار می‌شود نیروهای باقیمانده از گردان مالک و مسلم ۱ فعلاً دژ غربی کانال را حفظ

دشمن با انجام مانورهای نمایشی، می‌کوشد از تهاجم شبانه رزمندگان جلوگیری کرده و تا طلوع خورشید حرکت نیروهای خودی را به تأخیر اندازد تا بتواند در این فرصت، نیروهای احتیاط خود را به منطقه انتقال دهد و با پاتک‌های سنگین رزمندگان خودی را به عقب براند.

پس از دقایقی، محسن رضایی فرمانده کل سپاه، که شاهد مقاومت و نبرد بی‌امان لشکر ۲۵ است، در تماس با برادر قربانی از وی تشکر کرده، می‌گوید: «الحمد لله ما به وجود برادرانی مثل شما افتخار می‌کنیم و امام هم قطعاً خوشحال می‌شود که سربازان وفاداری مثل شما دارد.»^(۵۵)

ساعت ۲:۴۵، درحالی‌که نیروهای گردان صاحب‌الزمان ۲ تمام تلاش خود را برای رسیدن به نوک کانال ماهی و الحاق با لشکر ۳۱ به کار گرفته‌اند، برادر امین شریعتی فرمانده لشکر ۳۱، به برادر قربانی

اعلام می‌کند که نیروهایش تا نوک کانال ماهی پیش آمده‌اند، برادر قربانی نیز ضمن بیان توضیحاتی درخصوص منطقه نبرد بر مسئله الحاق تأکید می‌کند، درپی این خبر برادر قربانی «دیگر مشکل عمده‌ای برای برقراری الحاق نمی‌بیند، چراکه به تصور او دشمن روی دژ غربی حضور مؤثری ندارد و نیروهای گردان صاحب ۲ بدون مشکل موفق به الحاق خواهند شد.» ازاین‌رو، وی مشغول تمهید مقدمات ادامه نبرد و

انجام مراحل بعدی عملیات می‌شود؛ به همین منظور، در جلسه‌ای در ساعت ۵:۳۰ صبح با برادران سعید سلیمانی (مسئول طرح و عملیات لشکر ۲۷) و علی فضلی (فرمانده لشکر ۱۰) طرح مانور ادامه عملیات و خط حد یگان‌ها را مورد بررسی قرار می‌دهند.^(۵۶) اما درحالی‌که هوا کم‌کم رو به روشنایی می‌رود، اخبار و گزارش‌ها نه‌تنها سهولت بلکه اصل الحاق را زیر سؤال می‌برند؛ زمانی که مرتضی قربانی از فرمانده گردان صاحب‌الزمان ۲ می‌خواهد هرچه سریع‌تر با نیروهای لشکر ۳۱ الحاق کند، پاسخ می‌شنود: «ما اصلاً

دشمن تا ۲۰۰ الی ۱۰۰ متری ما آمده است [پل کانال] من با یک چیز جدید [گردان صاحب‌الزمان ۲] دوباره دارم اینها [دشمن] را به عقب می‌رانم به این بگو تو را به سیدالشهدا بجنب، اگر بجنبی آن‌قدر از عراقی‌ها کشته و اسیر و غنیمت گرفته می‌شود که ان‌شاءالله اسلام رو سفید می‌شود.»^(۵۱)

با فرستادن گردان صاحب‌الزمان ۲ به سمت چپ دژ غربی، جناح چپ تا حدودی تقویت شده است، اما محور راست همچنان با مشکل مواجه است. با عقب‌نشینی نیروهای گردان مسلم ۱ از دژهای ۱ و ۲، نیروهای عراقی به این دژها دست یافته‌اند و این مسئله برای نیروهای تحت امر برادر نوبخت که در دژهای ناس و فلق مستقر می‌باشند، تهدیدی جدی محسوب می‌شود. بنابراین، فرماندهی لشکر، برای جلوگیری از استقرار کامل نیروهای دشمن بر روی دژهای ۱ و ۲ از فرمانده گردان امام حسین^(ع) می‌خواهد بی‌درنگ نیروهای درحال انتقال را به منطقه اعزام و پشت مقطعی‌ها مستقر کند. به برادر عطرچالی می‌گوید که همراه چند تن دیگر به نیروهای دشمن مستقر در آن دژها نزدیک شده و با اجرای آتش بر روی آنها مانع از تکمیل حضورشان در آن خطوط گردد. قربانی همچنین طی تماسی با برادر نوبخت (فرمانده تیپ ۳) ضمن توجیه وی به شرایط موجود، از او می‌خواهد تا رسیدن گردان امام حسین^(ع)، نسبت به جناح چپ کاملاً هوشیاری خود را حفظ کند.^(۵۲)

تبادل آتش پرحجم و سنگین بی‌وقفه ادامه دارد، در ساعت ۲:۰۵ بامداد، برادر غلامپور خبر آمادگی لشکر ۲۷ برای ورود به منطقه را به اطلاع فرمانده لشکر ۲۵ می‌رساند.^(۵۳) سپس برادر قربانی با فرمانده لشکر ۱۰ تماس گرفته از او می‌خواهد هرچه سریع‌تر خود را به غرب کانال ماهی برساند. مرتضی قربانی خطاب به برادر علی فضلی می‌گوید: «اینجا صحرای کربلاست حسینی‌باش باید بیایند آقای فضلی، ... کربلاست اینجا»^(۵۴)

نیروهای خودی در غرب کانال ماهی درحال در آستانه ورود به دومین شب عملیات قرار دارند که یک مشکل اساسی، یعنی عدم الحاق بین دو یگان ۲۵ و ۳۱ در انتهای (سمت چپ) کانال ماهی، در منطقه وجود دارد.

امر وی تا آخر کانال، نیروهای لشکر عاشورا در محل الحاق حاضر نشده و عملاً الحاق انجام نشده است.^(۵۸) اخبار فرمانده گردان صاحب الزمان ۲ اوضاع را حساس‌تر و پیچیده‌تر کرده و باعث نگرانی عمیقی راجع به جناح چپ جبهه غرب کانال ماهی شده است، زیرا در صورت عقب‌نشینی یا تارومار شدن نیروهای حاضر در این محل و پیشروی دشمن تا پل شهادت، تمام جبهه در این منطقه سقوط خواهد کرد و بسیاری از نیروها نیز شهید یا اسیر خواهند شد. از این رو، برادر قربانی، آن تعداد از مسئولان لشکر را که هم‌اکنون در مقر فرماندهی حضور دارند برای سامان‌دادن به اوضاع جناح چپ به آنجا گسیل می‌دارد.^(۵۹)

ساعت ۱۰ صبح، تبادل آتش دشمن و خودی به‌طور قابل‌توجهی افزایش یافته است. تانک‌های دشمن که به‌صورت دشتبان در مقابل دژ کانال ماهی آرایش یافته‌اند، بدون آنکه تحرکی داشته باشند مواضع خودی را زیر آتش مستقیم و کالیبر سنگین دارند. «استقرار تانک‌های دشمن بر روی دژ غربی کانال ماهی [در محل انفصال لشکر ۲۵ و ۳۱] به او امکان مناسبی جهت مسدود ساختن تنها پل ارتباطی غرب کانال و شرق را داده است و کوچک‌ترین حرکت نیروهای خودی را در کنترل و دید و تیر خود دارد و این سبب شده که نیروهای خودی در امر مهمات‌رسانی دچار مشکل شوند.» در چنین شرایطی، عمده فعالیت خودی متمرکز ساختن آتش توپخانه بر روی تانک‌های دشمن است و از آنجا که هماهنگی لازم در اجرای آتش متمرکز وجود ندارد، فرمانده لشکر ۲۵ درصدد است هماهنگی‌های لازم را انجام دهد.^(۶۰)

از دیگر مشکلات موجود که جبهه خودی را در تنگنا قرار داده کمبود شدید مهمات است. دشمن با آتش شدید تنها راه ارتباطی خط مقدم به عقبه را عملاً غیرقابل استفاده ساخته است. حجم آتش دشمن و تعداد تانک‌های در خط آن نیز روبه‌افزایش است. سعید قاسمی مسئول نیروهای در خط لشکر ۲۷

بچه‌های عاشورا را نمی‌بینیم، ما اصلاً نمی‌بینیمشان»^(۵۷) هنوز به‌خوبی مشخص نیست که مشکل اصلی الحاق چیست؟ از طرفی امین شریعتی می‌گوید نیروهایش بر روی دژ غربی کانال در حال پیشروی هستند و از سوی دیگر مرتضی قربانی معتقد است که بر روی دژ دشمن نیروی چندانی ندارد. در صورت صحت این تلقیات، الحاق می‌باید به‌سهولت انجام پذیرد، اما بیش از ۲ ساعت از حضور نیروهای خودی بر روی دژ غربی کانال ماهی می‌گذرد و همچنان مشکل الحاق باقی است.

با روشن‌شدن کامل هوا، تبادل آتش شدت می‌گیرد. به نظر می‌رسد تانک‌های دشمن به حرکت درآمده و اوضاع منطقه را دگرگون کرده‌اند. در همین حال، با رسیدن یکی از گردان‌های لشکر ۲۷، گردان امام حسین^(۶) آماده تحویل منطقه عملیاتی خود (دژهای مقطعی ۱ و ۲) به این گردان شده است. گردان امام حسین^(۶) پس از تحویل خط باید به دژهای مقطعی ناس و فلق، جایی که گردان مسلم ۲ مستقر است، انتقال یابد تا ضمن تقویت خط آماده ادامه پیشروی در عمق شود.

ساعت ۷ صبح، پاتک دشمن شروع می‌شود. دشمن از یک طرف به‌سمت دژهای مقطعی و از طرف دیگر به‌سوی جناح چپ (حدفاصل لشکر ۲۵ و ۳۱) هجوم می‌آورد. حدود ۶۰ الی ۷۰ تانک دشمن جلوی نیروهای خودی آرایش گرفته و از حدود ۲۰۰ متری با کالیبر سنگین و به‌طور مستقیم مواضع خودی را هدف می‌گیرند.

در همین اثنا، مسئول گردان صاحب الزمان ۲ که وظیفه الحاق با لشکر ۳۱ را دارد به‌طور غیرمنتظره‌ای نزد قربانی می‌آید، حضور وی در این شرایط حساس در مقر فرمانده لشکر حکایت از پیچیدگی و صعوبت ادامه عملیات دارد. وی در توضیح علت حضورش در مقر فرماندهی از تلفات سنگین و نداشتن مهمات خبر داده و تأکید می‌کند باوجود پیشروی نیروهای تحت

باوجود پیگیری‌های مکرر پاسخ مثبتی از قرارگاه نمی‌رسد.

درپی فشار شدید دشمن و افزایش احتمال سقوط خط، ساعت یک بعدازظهر، فرماندهی لشکر ۲۵ واحد مهندسی لشکر را مأمور می‌کند که در محل تقاطع دژ شرقی با پل شهادت خاکریز بزند تا در صورت عقب‌نشینی از غرب کانال ماهی جان‌پناهی در دژ شرقی برای مقاومت وجود داشته باشد.

درحالی‌که قریب به شش ساعت از پاتک سنگین و آتش شدید دشمن می‌گذرد، نیروهای درگیر در خط فقط از مهمات همراه خود استفاده می‌کنند و به دلیل فشار و آتش بی‌امان دشمن موفق به تدارک مهمات برای ادامه این نبرد سهمگین نشده‌اند. به نظر می‌رسد ادامه اوضاع به این منوال نیروهای خودی را مجبور به عقب‌نشینی خواهد کرد. مرتضی قربانی تمام تلاش خود را به کار گرفته است تا از سقوط خط جلوگیری و سرپل غرب کانال را حفظ کند. وی برای چندمین بار از افراد حاضر در کنار خود می‌خواهد به عقب برگشته و با دست مهمات را به جلو انتقال دهند. با ادامه نبرد توان زرهی بالاتر و برتری آتش دشمن نسبت به نیروهای خودی

درمورد کمبود مهمات به برادر قربانی می‌گوید: «نیروهایش چندین بار اقدام به حمل مهمات به سمت جلو کرده‌اند، اما در هر بار مورد اصابت تیر دشمن واقع شده و دیگر قادر به رساندن مهمات نیستند.» برادر قربانی برای حل مشکل و انتقال مهماتی که در راه باریک عقبه به خط گیر کرده است، می‌کوشد عده‌ای از نیروها را برای انتقال مهمات قبل از انفجار بسیج کند.

هنوز ساعتی از فشار دشمن نگذشته است، که خبر تزلزل در جناح چپ جبهه به فرمانده لشکر می‌رسد، برادر قربانی برای تقویت و حفظ خط به یکی از مسئولان لشکر می‌گوید که نیروهای متفرقه داخل کانال را به اسلحه و مهمات مجهز کند تا در صورت شکسته شدن خط، جلوی پیشروی دشمن گرفته شود. خود وی نیز درخواست آر.پی.جی می‌کند.

در چنین وضعیتی، هدایت دقیق آتش توپخانه و همچنین عملیات هوانیروز می‌تواند نقش بسیار مهمی در توقف یا کاستن از فشار دشمن ایفا کند. مرتضی قربانی تمام تلاش خود را در استفاده صحیح از آتشبارها به کار گرفته، اما درمورد درخواست بالگرد

نیروهای لشکر ۲۵ کربلا در منطقه آب‌گرفتگی عملیات شرق کانال ماهی - عملیات کربلای ۵

چپ، از تلفات سنگین نیروهای خودی حکایت دارد. از جمله فرمانده گروهی از نیروهای لشکر ۲۵ مستقر در جناح چپ به برادر قربانی گزارش می‌دهد: «به غیر از ۱۰ الی ۲۰ نیرو، دیگر هیچ نیرویی از ما در خط باقی نمانده است.» متعاقباً مرتضی قربانی، سعید سلیمانی مسئول طرح و عملیات لشکر ۲۷ را خطاب قرار داده و می‌گوید: «مسئولیت این خط دیگر با شماست.»^(۶۴) به این ترتیب لشکر ۲۵ عملاً در محور چپ (سمت چپ پل کانال ماهی) دیگر خط پدافندی ندارد و نیروهایش در محور راست (سمت راست پل کانال ماهی) مشغول پدافند هستند.

با فرارسیدن شب، فشار پاتک دشمن بر نیروهای خودی همچنان ادامه می‌یابد، اما از میزان فشار و تحرکات عراق کاسته می‌شود و در نتیجه نیروهای خودی فرصت می‌یابند تا پس از سپری کردن یک روز سراسر آتش و درگیری، ابتکار عمل را به دست گیرند. فرماندهان تدابیر لازم را برای ادامه عملیات اندیشیده و تصمیمات لازم را اتخاذ می‌کنند. طبق گفت‌وگوهایی که صبح امروز بین برادران علی فضلی (فرمانده لشکر ۱۰ سیدالشهدا) سعید سلیمانی (مسئول طرح و عملیات لشکر ۲۷) و مرتضی قربانی (فرمانده لشکر ۲۵) انجام می‌گیرد، ادامه مأموریت محور کانال ماهی، پیشروی به سمت جنوب تا رسیدن به دژ فجر* تعیین می‌شود. این محدوده عملیاتی که بین چهار یگان ۴۱، ۲۵، ۲۷ و ۱۰ تقسیم خط حد گردیده، حدود ۷ کیلومتر مربع را شامل می‌شود که جناح راست آن را کانال زوجی (تا پل‌های حسن و حسین**) تشکیل می‌دهد و جناح چپ آن باید با لشکر ۳۱ عاشورا در حوالی نوک کانال ماهی الحاق کند. در این میان، مأموریت لشکر ۲۵، پیشروی تا دژ فجر و تصرف پل‌های حسن و حسین است.

* دژی که از کیلومتر چهار کانال زوجی شروع شده و به نوک کانال متصل است.
** مقصود از پل‌های حسن و حسین دو پلی است که نزدیک به یکدیگر بر روی کانال زوجی واقع شده است.

هر لحظه محسوس‌تر می‌شود. برادر نیک‌روش راوی لشکر ۲۵ کربلا، در تشریح وضعیت دشمن و خودی در این لحظات نوشته است: «یک طرف ادوات زرهی و جنگ‌افزارهای سنگین که با آتش پر حجم و دقیق توپخانه حمایت می‌شوند و در سمت دیگر نیروهایی با سلاح‌های سبک و نبود مهمات، اما با دلی سرشار از ایمان و محبت به خدا و چهره‌های معصومی که تنها برای رضای حق و زیارت مرقد سالار شهیدان حسین بن علی علیه‌السلام آمده‌اند و در این راه از عده و عده فراوان دشمن و از کمبود امکانات خود نمی‌هراسند.»^(۶۱)

تانک‌ها و تعدادی از نیروهای پیاده دشمن به دژ جنوبی کانال ماهی چسبیده و شروع به تیراندازی به طرف نیروهای خودی می‌کنند. رزمندگان کاملاً در محاصره قرار گرفته‌اند، در چنین وضعیتی فرمانده لشکر ۲۵ که خود در کانون درگیری‌ها حضور دارد، در همان حال که تمام تلاش خود را به کار برده و مکرر درخواست آتش توپخانه می‌کند، قرآنی به دست گرفته و پس از خواندن آیاتی شروع به نوشتن وصیتنامه می‌کند.^(۶۲)

فرماندهان یگان‌های ۲۵ و ۴۱ که تلاش عمده خود را به حفظ خطوط پدافندی و سرپل معطوف ساخته‌اند، هم‌زمان تدابیر لازم را جهت ادامه پیشروی به عمق اندیشیده و در صدد انتقال نیروی عمل‌کننده به جلو و توجیه فرماندهان آنها نسبت به زمین منطقه و طرح مانور می‌باشند.^(۶۳)

با نزدیک شدن به زمان تاریکی هوا، امیدها برای حفظ خط بیشتر می‌شود. با وجود این، فشار دشمن بر رزمندگان حاضر در خط فزونی گرفته و گزارش‌های رسیده از فرماندهان نیروهای عمل‌کننده در جناح

در آخرین دقایق روز ۱۳۶۵/۱۰/۱۹ و بامداد ۱۳۶۵/۱۰/۲۰، رزمندگان در فاصله یک کیلومتری پل کانال ماهی مستقرند. این خطر وجود دارد که با اندک پیشروی دشمن، سرپل کانال ماهی از دست برود و عقبه نیروهای مستقر در سمت راست و جلو مسدود گردد.

نوبخت واگذار کرده و خود بیشتر به پیگیری اقدامات لازم جهت مهمات رسانی و هماهنگی فعالیت‌های مهندسی می‌پردازد. توجه نبودن به وضعیت منطقه برای گردان‌های دو لشکر ۱۰ و ۲۷ مشکلاتی ایجاد می‌کند، اما واحدهای پیاده لشکر ۲۵ با اطمینان بیشتری به سوی اهداف تعیین شده گام برمی‌دارند؛^(۶۸) در مجموع پیشروی نیروها در شب سوم عملیات با موفقیت ادامه پیدا می‌کند. برادر محسن رضایی هدایت کلی عملیات را به عهده گرفته است و رأساً - حتی بدون رعایت محدوده قرارگاه‌ها -

با یگان‌ها تماس می‌گیرد.^(۶۹) وی ساعت ۲۲:۴۵، در تماس با برادر غلامپور ضمن استفسار از وضعیت یگان‌ها، تأکید می‌کند: «به این عباس [مرتضی قربانی] بگویید که امشب مثل حضرت عباس باید میدان‌داری کنه‌ها! این خط رضایت کم است، بروند بالاتر». برادر قربانی که این گفت‌وگو را شنیده است پس از چند ثانیه می‌گوید: «این لباس‌های غواصی را

بیاورید می‌خواهم بروم ابوالخصیب».^(۷۰)

در ادامه پیشروی به سوی اهداف تعیین شده، برادر قربانی با اینکه عمل در ۱۱۵۰ متر از کانال زوجی به عهده لشکر ۴۱ ثارالله است، گردان‌های خود را جهت تصرف پل دوم و سوم کانال زوجی به میدان نبرد می‌فرستد. وی سپس در تماسی با قرارگاه خواستار اعزام یگان مهندسی به خط می‌شود که برادر غلامپور نیز موافقت می‌کند.^(۷۱)

ساعت ۱:۳۷ بامداد را نشان می‌دهد، اخبار رسیده از یگان‌ها و شنود، حاکی از موفقیت نیروهای خودی

در آستانه سومین شب عملیات، یگان‌ها برای کسب آمادگی لازم جهت اجرای عملیات به تکاپو می‌افتند. لشکر ۲۵ برای اجرای مأموریت محوله سه گردان در نظر می‌گیرد: ۱. گردان امام حسین^(ع) یک (که در خط مستقر است)؛ ۲. گردان امام حسین^(ع) دو؛ ۳. گردان موسی بن جعفر^(ع) یک که در دژ شرقی کانال ماهی و دژ اسکله مستقر هستند.^(۷۲)

برخی فرماندهان از جمله برادر قاسم سلیمانی به دلیل تحمل تلفات فراوان در نبرد دو روزه و برادر مهری معاون اطلاعات لشکر ۲۵ با بیان اینکه در حال حاضر اساسی‌ترین کار مسئله الحاق است، با پیشروی در عمق خاک عراق مخالف هستند، اما در نهایت با استدلالات فرمانده لشکر ۲۵ اجرای عملیات پیشروی در عمق قطعی می‌شود.^(۷۳)

سومین شب عملیات

در سومین شب از عملیات، لشکر ۲۵ کربلا که در نبرد ۴۸ ساعت گذشته تقریباً نیمی از توان خود را مصرف کرده است با مابقی توان خود عملیات را ادامه می‌دهد. به این ترتیب، نیروهای تیپ ۳ از منطقه عملیات خارج شده و به تدریج نیروهای تیپ ۴ جایگزین آنها می‌شوند. در ادامه عملیات قرار است لشکر ۲۵ توسط سه گردان (امام حسین^(ع) ۱ و ۲ و امام موسی بن جعفر^(ع) ۱) پس از عبور از نیروهای لشکر ۴۱ - که در حاشیه کانال زوجی تا یک کیلومتر پیشروی می‌کند - از حاشیه کانال زوجی به پیشروی ادامه داده و خود را به پل‌های ۲ و ۳ برساند و پس از گذشتن از آن در پشت کانال زوجی سرپل بگیرد. همچنین این نیروها می‌بایست در پشت دژ فجر با لشکر ۲۷ الحاق برقرار کنند.^(۷۴)

برادر قربانی، ساعت ۲۱:۳۰، دستور حرکت نیروها را صادر می‌کند و متعاقباً از قرارگاه می‌خواهد آتش توپخانه را روی پل‌های ۲ و ۳ تمرکز دهند. فرمانده لشکر ۲۵، هدایت این عملیات را به برادر

نیروهای عراقی تعداد زیادی تانک وارد منطقه کرده‌اند و از برتری نظامی فوق‌العاده‌ای برخوردارند، این در حالی است که نیروهای خودی نه تنها فاقد تانک و نفرات بسیار هستند، از لحاظ مهمات سلاح‌های سبک نیز به شدت کمبود دارند

کمبود نیرو و روبه‌رو هستند و لذا لازم است که گردان موسی بن جعفر نیز در عملیات به‌کارگیری شود.» برادر قربانی با این درخواست موافقت کرده و خواستار ورود گردان مذکور به محل درگیری می‌شود.^(۷۳)

با آنکه اهداف موردنظر، تصرف شده و پیشروی موفقیت‌آمیز بوده است، الحاق با لشکر ۲۷ هنوز برقرار نشده است. مرتضی قربانی در تماس با قرارگاه کربلا این مسئله را به اطلاع برادر غلامپور می‌رساند، ساعتی پیش نیز برادر کوثری فرمانده لشکر ۲۷، در تماس با قرارگاه از عدم الحاق اظهار نگرانی کرده بود.^(۷۴) بعد از تماس برادر قربانی با فرمانده لشکر ۲۷ مشخص می‌شود که نیروهای این لشکر تا دژ فجر پیشروی کرده بودند، اما به دلیل رؤیت نکردن نیروهای لشکر ۲۵ به عقب بازگشته‌اند. سرانجام با پیشروی مجدد نیروهای لشکر ۲۷ الحاق در ساعت ۵:۳۰ صبح برقرار می‌شود. مرتضی قربانی ضمن اعلام خبر الحاق به قرارگاه، اضافه می‌کند: «ما الان از پل‌ها عبور کرده‌ایم. [لشکر] حضرت رسول را فشار بگذارید تا آنجا را نگه دارد.» خبر الحاق خبر مسرت‌بخشی برای نیروهاست. راوی لشکر ۲۵ در توصیف این وضعیت نوشته است:

و شکست نفرات دشمن است. در این لحظه برادر کوثری پشت بی‌سیم از برادر غلامپور می‌پرسد: «این مرتضی راه افتاده که بیاید به‌طرف پایین؟» غلامپور پاسخ می‌دهد: «بله، بله. راه افتاده دارد می‌آید. بچه‌ها طرف جزیره بوارین را دارند می‌روند داخلش تا دشمن را خفه کنند.» برادر غلامپور سپس با قربانی تماس گرفته و می‌گوید: «با بچه‌های سمت چپ (لشکر ۲۷) دست دادید؟» برادر قربانی پاسخ می‌دهد: «این مسئله‌ای نیست. شما به قاسم سلیمانی بگویید که یک دسته‌ای را بفرستد آن طرف کانال زوجی، توی زمین دشمن.» برادر غلامپور: «ما به کاینی می‌گوییم که بیاید ان‌شاءالله» برادر قربانی: «اگر ما آن طرف یک سرپل از دشمن داشته باشیم راحت می‌توانیم دشمن را معطل کنیم و کارهایمان را انجام بدهیم.»^(۷۵)

نیم‌ساعت بعد، درحالی‌که نیروهای لشکر ۲۵ به اهداف خود رسیده‌اند، دشمن به شدت مواضع خودی را زیر آتش می‌گیرد. برادر عمرانی که در منطقه درگیری حضور دارد در تماس با فرماندهی لشکر درمورد وضعیت نیروها در خط مقدم می‌گوید: «پل‌های ۲ و ۳ را تصرف کرده‌اند و هم‌اکنون با

مرتضی قربانی فرمانده لشکر ۲۵ کربلا و عبدالعلی عمرانی فرمانده تیپ یک لشکر ۲۵ کربلا، در سنگر هدایت عملیات در منطقه عملیاتی کربلای ۵.

تانک‌های مذکور با استفاده از روشنایی هوا از منطقه آزادشده فرار کرده و در همین حین، خط خودی را از پشت مورد تهدید قرار می‌دهند. به این ترتیب نه تنها استفاده از تانک‌های محاصره‌شده در عملیات شب گذشته، منتفی می‌شود، بلکه مشکلی به مشکلات نیروهای خودی از جمله کمبود شدید مهمات، افزوده می‌گردد.

علاوه‌براین، تانک‌های دشمن از حداثی‌ها لشکر ۲۵ و لشکر ۲۷ (بریدگی دژ) و همچنین از جناح چپ لشکر ۲۷ نفوذ کرده و ضمن ممانعت از هرگونه تردد خودروی خودی به جلو، از پشت نیروهای خودی را زیر آتش قرار می‌دهند.^(۷۶)

در چنین وضعیتی و درحالی‌که بالگردهای دشمن نیز به سهولت در منطقه گشت شناسایی انجام می‌دهند و به دلیل دسترسی نداشتن نیروهای خودی به سلاح سنگین، بی‌آنکه تهدیدی جدی متوجه آنها باشد، آخرین اطلاعات را به ارتش عراق مخابره می‌کنند، رزمندگان از گوشه کانال زوجی به تدریج به عقب می‌آیند. از این رو، ترتیبی اتخاذ می‌شود تا نیروها پشت دژهای مقطعی ناس و فلق را پوشش دهند. تا ساعت ۱۲ ظهر، کلیه نیروهای لشکر ۲۵ از دژ فجر عقب‌نشینی کرده و با دادن تعداد فراوانی شهید و مجروح به دژهای مقطعی ناس و فلق - همان خط پدافندی قبلی - باز می‌گردند. دشمن پس از بازپس‌گیری دژ فجر در طول روز، دیگر اقدام به پاتک نمی‌کند و فقط به ریختن آتش سنگین ادوات و توپخانه و شلیک گلوله‌های تانک از فاصله نسبتاً زیاد اکتفا می‌کند. در مقابل نیروهای خودی نیز به اجرای آتش توپخانه و ادوات می‌پردازند.^(۷۷)

چهارمین شب عملیات

لشکر ۲۵ کربلا در چهارمین شب نیز عملیات دیگری در عمق انجام می‌دهد. در این عملیات با توجه به درگیری و تحمل تلفات فراوان دو تیپ ۳ و ۴

«با شنیدن خبر الحاق شور و شعف عجیبی در نیروها پدید می‌آید و علائم شادی پس از دو روز مقاومت و ایستادگی و تحمل رنج و سختی در چهره‌ها نمایان می‌شود.»^(۷۵)

نیروهای پیاده لشکر ۲۵ تا ساعت ۸ صبح با موفقیت کامل به اهداف تعیین‌شده دست یافتند و حتی در سمت راست کانال زوجی نیز سرپل گرفته و از سمت راست (در حاشیه کانال زوجی) با لشکر ۴۱ و از سمت چپ (در پشت دژ فجر) با لشکر ۲۷ الحاق کردند، با وجود این، خط پدافندی جدید با مشکلات زیادی روبه‌رو است: دژ فجر که در پیشانی عملیات قرار دارد و نیروهای سه یگان ۲۵، ۲۷ و ۱۰ باید در پشت آن به پدافند مشغول شوند، چندان قابل‌استفاده نیست؛ برطرف کردن ضعف استحکامات و ترمیم بریدگی‌های دژ به عملیات مهندسی گسترده‌ای نیاز دارد، درحالی‌که دستگاه‌های مهندسی خودی در بین راه منهدم یا غیرقابل‌استفاده شده‌اند و حتی یک دستگاه مهندسی قابل‌استفاده نیز به خط نرسیده است. در شرایطی که امکان هرگونه فعالیت مهندسی برای ایجاد استحکامات پدافندی منتفی شده است، دشمن در تدارک اجرای پاتک سنگین برآمده و تانک‌هایش را آرایش می‌دهد. نیروهای خودی نیز با وجود نامناسب بودن خط پدافندی جهت مقابله با دشمن آرایش می‌گیرند. پاتک دشمن از ساعت ۹ صبح آغاز شده و تانک‌ها دژ فجر را زیر آتش سنگین خود قرار می‌دهند. تسلط آتش دشمن بر منطقه آزادشده به حدی است که حرکت هر جنبنده‌ای با مشکل مواجه می‌شود. از آنجا که سهراهی شهادت (سهراهی پل) زیر آتش قرار دارد، مهمات کافی به نیروهای خودی نمی‌رسد. از سوی دیگر در گیرودار تبادل آتش خودی و دشمن - یا به عبارت بهتر جدال کلاشینکف با تانک - به یکباره تانک‌های سالم به‌جای‌مانده در منطقه آزادشده شروع به شلیک به خط خودی می‌کنند. ماجرا از این قرار است که به دلیل عدم پاک‌سازی به‌موقع، خدمه

تلفات زیادی به آن وارد می‌آورد، ضمن اینکه در میدان نبرد نیز دشمن با حجم و شدت بسیار بالا مواضع نیروهای خودی را زیر آتش گرفته است. در این شرایط نیروهای گردان امام محمدباقر^(ع) ۱ با وجود فاصله اندک (حدوداً ۱۰۰ متر) با پل دوم، توان لازم برای پیشروی را از دست داده و زیر فشار دشمن مجبور به عقب‌نشینی می‌شوند. گردان امام محمدباقر^(ع) ۲ نیز قبل از آنکه موفق به انجام اقدام مؤثری شود، بر اثر آتش دشمن که در بین راه بر روی نیروهای این گردان ریخته می‌شد، به‌کلی توان خود را از دست می‌دهد.^(۷۸)

پایان روند تهاجمی عملیات در غرب کانال ماهی

در چهارمین روز از عملیات کربلای ۵ (۱۳۶۵/۱۰/۲۲) و پس از آنکه چهارمین تلاش یگان‌های مستقر در غرب کانال ماهی برای پیشروی به عمق بی‌اثر می‌ماند، برادر غلامپور فرمانده قرارگاه کربلا، در مقر لشکر ۲۵ حضور می‌یابد و جلسه‌ای با شرکت فرماندهان لشکرهای ۲۵، ۲۷، ۴۱، ۱۰ و تیپ ۴۸ برای بررسی راهکارهای ادامه عملیات برگزار می‌گردد. در این جلسه همه فرماندهان متفق‌القول، ادامه عملیات در عمق خاک دشمن و الحاق یگان‌ها را منتفی می‌دانند. درنهایت، از میان طرح‌های پیشنهادی، طرح برادر قربانی - که وی نام "پدافند متحرک" بر آن نهاده بود - به تصویب می‌رسد. براساس این طرح، «هر یگان موظف بود طی شب‌های متوالی به تدریج (شبی ۲۰۰ متر) پیشروی کرده و هر شب خاکریز را ۳۰۰ - ۲۰۰ متر جلو ببرند» این طرح با وجود اقبال عمومی در جلسه مذکور، هیچ‌گاه به مرحله عمل نمی‌رسد و نهایتاً همان دژهای مقطعی (واقع در ۳۰۰ - ۲۰۰ متری کانال ماهی) به‌عنوان خط پدافندی آن جبهه تثبیت می‌شود.^(۷۹)

روزهای جاری، فرماندهی لشکر، تیپ ۲ را مأمور ادامه عملیات می‌کند. این تیپ که نسبت به دو تیپ مذکور آشنایی کمتری نسبت به زمین عملیات داشت، بعدازظهر روز یکشنبه به غرب کانال ماهی منتقل می‌شود تا آشنایی نسبی به زمین منطقه پیدا کند.

پس از تصمیم به اجرای عملیات در شب چهارم، مقرر می‌شود ابتدا گردان موسی بن جعفر^(ع) از تیپ ۴ - که نسبت به گردان‌های دیگر توان بیشتری دارد و به دلیل اجرای عملیات در شب گذشته از عوارض زمین منطقه و آرایش دشمن شناخت نسبی پیدا کرده است - به همراه گردان محمدباقر^(ع)

۱ از تیپ ۲ وارد عمل شوند و از سمت راهکار شب گذشته (حاشیه کانال زوجی) به سمت دشمن بروند و دژ فجر و پل‌های ۲ و ۳ را تصرف کنند. گردان امام محمدباقر^(ع) ۲ نیز موظف می‌شود به‌عنوان پشتیبان در شرق کانال ماهی مستقر گردد.

از همان ابتدای حرکت به سمت اهداف تعیین‌شده،

مشکلاتی برای نیروهای عمل‌کننده به وجود می‌آید؛ درحالی‌که گردان امام محمدباقر^(ع) ۱ حرکت خود را آغاز کرده است، مسئولان گردان امام موسی بن جعفر^(ع) اعلام می‌کنند برای اجرای عملیات آمادگی ندارند. تلاش برای جایگزینی گردان امام محمدباقر نیز با شهادت معاون تیپ ۲ - که در حال بازگشت به عقب برای هماهنگی جهت انتقال نیروهای گردان مذکور بود - عملاً با مشکل روبه‌رو می‌شود. این گردان در راه انتقال به خط با مشکل مواجه می‌شود و آتش سنگین دشمن

محسن رضایی فرمانده کل سپاه، در تماس با برادر قربانی از وی تشکر کرده، می‌گوید: «الحمدلله ما به وجود برادرانی مثل شما افتخار می‌کنیم و امام هم قطعاً خوشحال می‌شود که سربازان وفاداری مثل شما دارد».

به کارگیری دوباره لشکر ۲۵ در امر الحاق در نوک کانال ماهی

پس از چهار روز اقامت و تلاش لشکر ۲۵ در غرب کانال ماهی، سه شنبه ۱۳۶۵/۱۰/۲۳، برادر قربانی برای گفت‌وگو درمورد ادامه مأموریت لشکر تحت امر خود در جلسه‌ای در قرارگاه کربلا شرکت می‌کند. در این جلسه لشکر ۲۵ مأموریت می‌یابد تا با همکاری لشکر ۲۷ منطقه نوک کانال ماهی را تصرف و با لشکر ۳۱ الحاق کند.

طرح مانور جدید برای ادامه عملیات

براساس طرح مانور جدید، مقرر می‌گردد لشکر ۲۵ در حدفصل دژهای مقطعی و جاده آسفالت فتح (که در ۱۰ متری دژ غربی کانال به موازات دژ کشیده شده است) به سمت چپ پیشروی و در گوشه کانال ماهی با لشکر ۳۱ الحاق برقرار کند. مسئولیت تأمین جاده و پاک‌سازی حدفصل جاده و دژ غربی کانال نیز به لشکر ۲۷ واگذار می‌شود.

برای اجرای مأموریت محوله به لشکر ۲۵، سه گردان در نظر گرفته می‌شود: گردان امام حسن از تیپ ۴۸ فتح و دو گردان دیگر (حمزه و ویژه شهدا) از تیپ ۲ لشکر ۲۵. براساس طرح مانور، گردان امام حسن^(۷) می‌باید سمت راست جاده فتح را پاک‌سازی و به موازات آن پیشروی کند. گردان حمزه^(۸) نیز باید خود را به نقطه الحاق رسانده با دشمن درگیر شود، گردان ویژه شهدا نیز به عنوان احتیاط در نظر گرفته می‌شود.^(۸۰)

عملیات در ساعت ۲۲:۰۰ چهارشنبه ۱۳۶۵/۱۰/۲۴ آغاز می‌گردد. هرچند برای این عملیات تمهیدات ویژه‌ای از جمله ۱۰ دقیقه آتش تهیه و عدم استفاده از بی‌سیم تا قبل از شروع عملیات، اندیشیده می‌شود، اما برخلاف انتظار، نیروهای خودی از همان ابتدا با عکس‌العمل دشمن روبه‌رو می‌شوند. دشمن که گویا از عملیات خودی مطلع شده است به محض رهایی

نیروها و اجرای آتش خودی، اقدام به اجرای آتش فوق‌العاده سنگین بر روی نیروهای در خط و نیز عقبه می‌کند و عملاً ابتکار عمل را در دست می‌گیرد. درمورد شدت آتش دشمن در این عملیات مرتضی قربانی فرمانده لشکر ۲۵ می‌گوید: «من در طول تاریخ جنگ چنین آتشی ندیدم»^(۸۱) شدت تلفات وارده بر نیروهای خودی بر اثر آتش سنگین دشمن قبل از شروع درگیری اساساً توان انجام عملیات را از رزمندگان سلب می‌کند. گردان امام حسن^(۷) از تیپ ۴۸، که فرمانده خود را در همان لحظات نخست

از دست داده، در تماس‌های مکرر با فرماندهی لشکر اعلام می‌کند: «نیروهایش تارومار شدند و توان عملیات ندارند.» گردان‌های عمل‌کننده لشکر ۲۷ نیز که قبل از اجرای آتش سنگین دشمن موفق به انتقال نیروهای خود به غرب کانال ماهی نشده‌اند، با شروع آتش دشمن از انجام این اقدام باز می‌مانند. در این میان، نبود سنگر مناسب نیز مشکل دیگری است که ضمن کاستن از روحیه نیروها، آنان را در

مقابله با دشمن به شدت آسیب‌پذیر ساخته است. در چنین شرایطی، با وجود تمایل و تصمیم فرمانده لشکر ۲۵ برای اجرای عملیات، عملیات متفی و ۲۴ ساعت به تعویق می‌افتد.

پس از تعویق زمان عملیات، فرماندهان تلاش خود را برای کسب آمادگی جهت اجرای عملیات در شب ۱۳۶۵/۱۰/۲۵ به کار می‌گیرند. عمده‌ترین توان فرماندهی لشکر ۲۵ صرف تدارک نیرو و جبران کمبودهای گردان‌های عمل‌کننده می‌شود. اما شدت تلفات و ضعف روحیه به حدی است که انجام این

ساعت ۷ صبح، پاتک دشمن شروع شد. دشمن از یک طرف به سمت دژهای مقطعی و از طرف دیگر به سوی جناح چپ (حدفصل لشکر ۲۵ و ۳۱) هجوم آورد.

این بار وجود آب گرفتگی در انتهای دژ ۳ باعث می شود نیروهایی که به نقطه رهایی رسیده بودند، نتوانند به سمت نقطه درگیری حرکت کنند. نیروها می کوشند راهی برای حل این مشکل بیابند. هم زمان مرتضی قربانی که همراه کوثری فرمانده لشکر ۲۷، در یک سنگر مشترک در میان دژ غربی کانال با فاصله اندکی از محل درگیری حضور دارد، اصرار می ورزد هر طور شده نیروها حرکت خود را آغاز کنند.^(۸۵)

از سوی دیگر طبق گزارش شنود، فرمانده عراقی در گزارشی به رده بالاتر از نفوذ نیروهای ایرانی به طرف تیپ ۳ نیروهای مخصوص در دریاچه ماهی خبر داده و تقاضای تدارک یک یگان را کرده است تا در صورت نیاز از آن استفاده شود.^(۸۶)

قربانی، پس از آنکه نمی تواند فرمانده لشکر ۲۷ را قانع سازد تا به نیروهای خود (گردان عمار) که در رده جلو مستقرند، دستور حرکت دهد، به فرمانده گردان حمزه (از گردان های لشکر ۲۵) دستور می دهد با عبور از گردان عمار، حرکت را آغاز کنند.

برادر ناناکناری فرمانده گردان حمزه، در ابتدا عقیده دارد عبور از آب گرفتگی امکان پذیر است و نیروهای گردان عمار بیخود تعلل می ورزند، اما پس از اقدام به عبور متوجه صعوبت کار می گردد و عملاً نمی تواند نیروها را حرکت دهد. در این حال فرماندهان به این نتیجه می رسند که انجام دادن شناسایی لازم و یافتن راهکاری مناسب جهت عبور از آب گرفتگی برای اجرای عملیات ضروری است. در پی کوشش های انجام شده، محل شناسایی و راهی برای عبور نیروها مشخص می شود. به این ترتیب نیروهای گردان عمار از لشکر ۲۷ ساعت ۱:۳۰ بامداد اعلام می کنند که در حال عبور از آب گرفتگی هستند.^(۸۷) با وجود این، برادر قربانی در تماس با رده های بالاتر از جمله برادران شمشخانی و غلامپور چنین وانمود می کند که نیروهای لشکر ۲۷ متوقف شده و «این نیروهای لشکر ۲۵ هستند که در حال پیشروی می باشند.» این در حالی است که

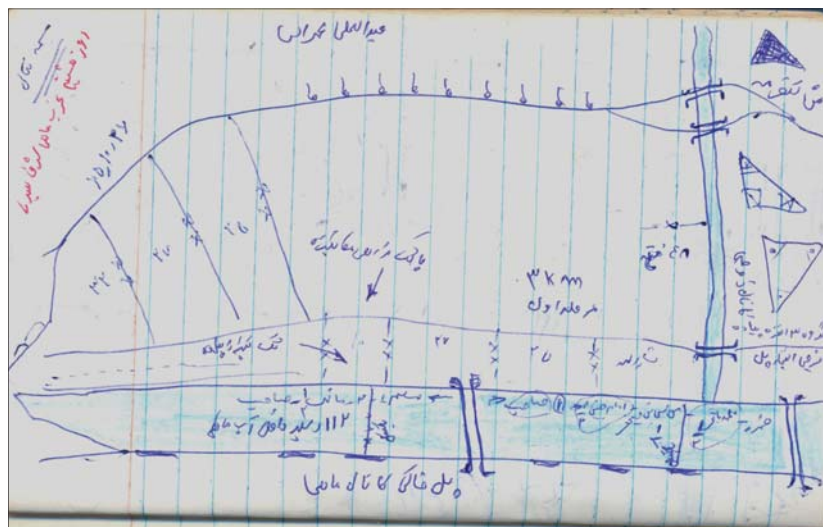
امر با مشکل جدی روبه روست. در میان گردان هایی که باید در عملیات شرکت کنند، گردان امام حسن^(ع) از تیپ ۴۸، اساساً اعلام عدم آمادگی می کند. روحیه نیروهای گردان شهداء لشکر ۲۵ نیز به شدت تضعیف شده است. گردان امام محمدباقر^(ع) نیز وضعیتی مشابه گردان شهدا دارد. سرانجام مقرر می شود گردان حمزه و گردان شهدا در عملیات شرکت کنند.^(۸۲)

لشکر ۲۷ نیز که باید در کنار لشکر ۲۵ وارد عمل بشود از نظر نیرو به شدت دچار کمبود شده و فرمانده این لشکر تنها توانسته است از تلفیق دو گردان، یک گردان نیرو آن هم به استعداد ۲۰۰ الی ۲۵۰ نفر جمع آوری کند.^(۸۳)

به رغم کمبود شدید نیرو برای اجرای عملیات، پس از تماس فرماندهی لشکر ۲۵ با قرارگاه کربلا و متعاقباً کسب تکلیف فرمانده قرارگاه از فرماندهی سپاه مقرر می شود عملیات با همین توان محدود انجام شود. تأکید فرماندهی سپاه بر اجرای تمام عملیات از فلسفی که در عملیات شب گذشته برای لشکر ۲۷ تعیین شده بود و نیز کمبود نیرو موجب می گردد، در طرح مانور تغییراتی به وجود آید. بر این اساس، مقرر می شود ابتدا لشکر ۲۷ حضرت رسول، وارد عمل شده تا حد توان پیشروی کند، سپس گردان حمزه از لشکر ۲۵ که هم زمان پشت سر نیروهای لشکر ۲۷ در حال حرکت است عملیات را ادامه داده، تا انتهای کانال ماهی پیشروی کند. گردان ویژه شهدا نیز با حرکت به دنبال گردان حمزه در ادامه پیشروی و پدافند به این گردان یاری رساند. از سمت زمین پنج ضلعی هم لشکر ۳۱ عاشورا وارد عمل شده و تا رسیدن به نقطه الحاق پیشروی کند.^(۸۴)

شب ششم عملیات

در طرح ریزی مانور زمان آغاز عملیات، ساعت ۲۴:۰۰ شب ۱۳۶۵/۱۰/۲۵، تعیین می شود، اما بار دیگر بروز مشکلات شروع عملیات را با دشواری روبه رو می کند.

کالک دست نویس، عبدالعلی، عمران، فرمانده تپ یک لشکر ۲۵ کر بلا در، عملیات کر بلا، ۵

به سمت چپ بکشاند و از روی جاده فتح پیشروی کند، اما برادر نانو اکناری وجود تانک های دشمن را مانع پیشروی اعلام می کند.^(۸۹)

آتش بی امان تیربارها و تیر تانک‌های دشمن نیروهای لشکر ۲۷ و رزمندگان لشکر ۲۵ را در تنگنا و فشاری غیرقابل توصیف قرار داده است. به گونه‌ای که هیچ‌کدام موفق به رهایی از آتش دشمن و انجام درگیری از نزدیک نمی‌شوند. اوضاع در جناح چپ (دژ غربی کانال) نیز آشفته است و پیشروی ناکام می‌ماند. نیروهای لشکر ۲۷ در این محور قبل از اقدام به هر کاری بر اثر آتش توپخانه و ادوات، منهدم شده و از پیشروی بازمانده‌اند.

گردان ویژه شهدا نیز ساعت ۳:۱۵ از روی جاده فتح راه می‌افتد. فرمانده لشکر ۲۵ قصد دارد بین این گردان و گردان حمزه الحاق برقرار کرده و سپس با تمام قوا به پیشروی از روی جاده فتح اقدام نماید. از این رو، از گردان حمزه می‌خواهد هرچه سریع‌تر خود را روی جاده بکشانند تا با پشتیبانی گردان ویژه اقدام به پیشروی کنند. برادر قربانی در ادامه، توجه برادر ناناکناری فرمانده گردان حمزه را به دژ غربی کانال

برادر کوثری دائم فریاد می‌زند: «آقا مرتضی بچه‌های ما رد کر دند، رفتند جلو»^(۸)

به هر تقدیر، ساعت ۲:۰۳ بامداد ۱۳۶۵/۱۰/۲۶، نیروهای لشکر ۲۷ با دشمن درگیر می‌شوند. با گذشت نیم‌ساعت از شروع درگیری، نیروهای این لشکر موفق به پیشروی نشده و تانک‌های دشمن نورافکن‌های خود را روشن و دقیقاً بر روی راهکار نیروهای خودی اجرای آتش می‌کنند به‌طوری‌که نیروهای لشکر ۲۷ زمین‌گیر می‌شوند.

برادر قربانی در اعلام وضعیت به قرارگاه می‌گوید:
«این رفقایمان بله، ما هم گفتیم مأموریتشان را بچه‌های
ما انجام دهند.» وی که حتی عبور از آب‌گرفتگی را
کار لشکر ۲۵ اعلام کرده است، می‌افزاید: «آن مانعی که
اول سر راه بود را حل کردیم باز دوباره یک چیز دیگر
رسیده‌اند که این هم مسئله‌دار کرده است قضیه را.»

برادر کوثری که از این وضعیت به شدت ناراحت است، دائم به یزدی (فرمانده گردان عمار) دستور پیشروی می‌دهد، اما نتیجه‌ای حاصل نمی‌شود. برادر قربانی نیز ضمن تماس با فرمانده گردان حمزه از او می‌خواهد که خود را از پشت نیروهای لشکر ۲۷

توانسته‌اند به سمت چپ دژ غربی بروند.» فرمانده لشکر ۲۵، مکرر از فرمانده گردان حمزه می‌خواهد «خود را به سمت چپ و جلو باز کند»، اما برادر نانوآکناری پاسخ می‌دهد: «ما نمی‌توانیم برویم. عراقی‌ها هم روی دژ هستند و هم روی جاده.» درحالی‌که گردان حمزه رفتن به سمت چپ (روی دژ غربی) را عملی نمی‌داند، مرتضی قربانی به آنها می‌گوید کمی عقب آمده و بعد به سمت چپ بروند.

سرانجام ساعت ۵:۰۵ دقیقه، گردان حمزه و گردان ویژه روی مقطعی سوم باهم الحاق می‌کنند. در این لحظه فرمانده لشکر ۲۵ از گردان حمزه می‌خواهد در همان‌جا مشغول پدافند شوند. اما نانوآکناری پاسخ می‌دهد: «ما کسی را نداریم که بماند. ما از جلو و جناحین [مورد] تهدید هستیم»، مرتضی قربانی تأکید می‌کند: «شما باید همان‌جا بمانید و آنجا را نگه دارید.» باوجود اصرار برادر قربانی به پدافند در منطقه مذکور، برادر نانوآکناری که گردان تحت امر وی نیرو و توان انجام این کار را ندارد از برادر قربانی می‌خواهد این وظیفه به گردان ویژه محول شود، اما فرمانده گردان ویژه نیز عقیده دارد که دژ سوم به دلیل تهدید از جناح چپ قابل پدافند نیست. در ادامه حتی تدبیر فرمانده لشکر ۲۵ برای انتقال دستگاه‌های مهندسی به جلو برای ایجاد خاکریز جهت پدافند نیز به نتیجه نرسیده و آتش سنگین و شدید دشمن و نیز روشنایی هوا نیروهای عمل‌کننده را مجبور به عقب‌نشینی و بازگشت به مواضع پیشین خود می‌کند.^(۹۲)

پس از قریب به یک هفته جنگ تمام‌عیار، درحالی‌که نیرو و توان لشکر ۲۵ کربلا به شدت تحلیل رفته بود، با موفقیت یگان‌های قرارگاه نجف و قدس در محور بوارین و الدوعیجی، محور قرارگاه کربلا فرعی گردیده و مباحث عملیاتی این محور نیز حول و حوش مسائل پدافندی صورت می‌گیرد. بدین ترتیب، مأموریت لشکر ۲۵ کربلا - به عنوان یکی از یگان‌های تحت امر قرارگاه کربلا - نیز به پایان رسید.^(۹۳)

معطوف می‌سازد و می‌گوید: «برو چپ و بیا بالا روی آن دژ [دژ غربی کانال]» فرمانده گردان حمزه پاسخ می‌دهد: «روی دژ ما را می‌زند.» مرتضی قربانی برای اینکه برادر نانوآکناری جهت انجام این اقدام مصمم شود تأکید می‌کند که حتماً برای پشتیبانی او تانک خواهد فرستاد. اما به‌رغم پیگیری‌های مکرر وی، هیچ تانک خودی موفق به عبور از خط لجمن و ورود به منطقه درگیری نمی‌شود.^(۹۰)

نیروهای خودی از هر دو جناح راست و چپ در معرض تهدید و تحت فشار قرار دارند؛ فقط در جناح راست کمی پیشروی حاصل شده است و نیروها تا انتهای دژ مقطعی ۳ پیش می‌روند، اما به دلیل عدم پیشروی در جناح چپ، جناح راست نیز مورد تهدید قرار می‌گیرد.

مرتضی قربانی در تماس با قرارگاه چنین اعلام وضعیت می‌کند: «ما تا پیچ جاده که مقطعی‌های [مقطعی ۴] را قطع می‌کند رفته‌ایم. منتهی این ... [لشکر ۲۷] چیز شدند. ما خیلی توانمان را تا اینجا کشانده‌ایم تانک‌هایش هم نمی‌آیند، داغونمان کردند.» بدین ترتیب از فرماندهی قرارگاه کربلا می‌خواهد لشکر ۲۷ را برای پیشروی تحت فشار قرار دهد.^(۹۱) مرتضی قربانی درحالی‌که از لشکر ۲۷ انتقاد کرده و نیروهای در خط این لشکر را متهم به کم‌کاری می‌کند که گردان عمار با تمام قوا مشغول جنگ بوده و یک مقطعی را هم تصرف کرده است.

زمان به سرعت سپری شده و درحالی‌که تا روشنایی هوا زمان زیادی باقی نمانده است، مرتضی قربانی می‌کوشد تا از گردان ویژه شهدا به عنوان برگ برنده استفاده کند. به همین منظور از فرمانده این گردان می‌خواهد به سرعت از روی جاده فتح پیشروی کرده، ضمن آنکه مراقب جناح چپ است، با دشمن درگیر شود و پس از انهدام دشمن با لشکر ۳۲ انصار الحاق کند. ساعت ۵ بامداد، «گردان ویژه شهدا هنوز نتوانسته خود را به گردان حمزه برساند و نیروهای گردان حمزه نیز نه توانسته‌اند از روی جاده پیشروی کنند و نه

منابع و مأخذ

۱. حسین علایی، روند جنگ ایران و عراق، تهران: مرز و بوم، ۱۳۹۱، ج ۲، ص ۲۹۰.
۲. حسین اردستانی، تنبیه متجاوز، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ سپاه، ۱۳۷۹، ص ۲۸۶.
۳. همان، ص ۲۸۸.
۴. سند شماره ۰۳۴۲/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: عملیات کربلای ۵، گزارش راویان قرارگاه کربلا، راوی: مجید مختاری، ص ۱۳۱.
۵. سند شماره ۱۳۸۵/د مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: دفترچه ثبت جنگ راوی لشکر ۲۵ کربلا در عملیات کربلای ۵، راوی: احمد نیک‌روش، ۱۳۶۵/۱۰/۱۶ تا ۱۳۶۵/۱۱/۱، ص ۲.
۶. سند شماره ۰۳۴۲/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: عملیات کربلای ۵، پیشین، ص ۱۳۴.
۷. همان.
۸. همان، ص ۱۳۵.
۹. سند شماره ۱۳۸۵/د مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: پیشین، ص ۶.
۱۰. سند شماره ۰۳۴۲/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: عملیات کربلای ۵، پیشین.
۱۱. سند شماره ۱۳۸۵/د مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: پیشین، صص ۹-۱۰.
۱۲. سند شماره ۰۳۴۲/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: عملیات کربلای ۵، پیشین، ص ۱۳۴.
۱۳. سند شماره ۰۳۵۴/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: عملیات کربلای ۵، گزارش راوی لشکر ۲۵ کربلا، راوی: احمد نیک‌روش، ص ۷.
۱۴. سند شماره ۰۳۴۲/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: عملیات کربلای ۵، پیشین، صص ۱۳۷ - ۱۳۶.
۱۵. همان، ص ۱۴۱.
۱۶. همان، صص ۱۴۴ - ۱۴۲.
۱۷. همان، صص ۱۴۸ - ۱۴۷.
۱۸. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ستاد مرکزی، جنگ در سال ۶۵ (کارنامه یکساله سپاه)، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۶۷، ص ۲۰۸.
۱۹. مهدی خداوردی، "بررسی تمهیدات و تاکتیک‌های پدافندی ارتش عراق در منطقه بصره"، فصلنامه نگین، شماره ۳۳، تابستان ۱۳۸۹، ص ۱۴۸.
۲۰. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ستاد مرکزی، جنگ در سال ۶۵، پیشین، صص ۲۱۴ - ۲۱۳.
۲۱. سند شماره ۱۳۸۵/د مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: پیشین، ص ۱۹.
۲۲. سند شماره ۰۳۵۴/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: پیشین، صص ۱۶ - ۱۵.
۲۳. همان، ص ۱۷.
۲۴. سند شماره ۲۳۶۴۶/پ ن مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: هدایت عملیات کربلای ۵، لشکر ۲۵ کربلا، ۱۳۶۵/۱۰/۱۹.
۲۵. سند شماره ۱۳۸۵/د مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: پیشین، ص ۲۳.
۲۶. سند شماره ۰۳۵۴/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: پیشین، ص ۲۱.
۲۷. سند شماره ۲۳۶۴۷/پ ن مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: هدایت عملیات کربلای ۵، لشکر ۲۵ کربلا، ۱۳۶۵/۱۰/۱۹.
۲۸. سند شماره ۰۳۵۴/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: پیشین، ص ۲۳.
۲۹. همان، ص ۲۵.
۳۰. سند شماره ۲۳۶۴۸/پ ن مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: هدایت عملیات کربلای ۵، لشکر ۲۵ کربلا، ۱۳۶۵/۱۰/۱۹.
۳۱. سند شماره ۰۳۵۴/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: پیشین، ص ۲۹.
۳۲. سند شماره ۲۳۶۴۹/پ ن مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: هدایت عملیات کربلای ۵، لشکر ۲۵ کربلا، ۱۳۶۵/۱۰/۱۹.
۳۳. سند شماره ۰۳۵۴/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: پیشین، ص ۳۱.
۳۴. سند شماره ۲۳۶۴۹/پ ن مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: پیشین.
۳۵. سند شماره ۰۳۴۲/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: عملیات کربلای ۵، پیشین، صص ۹۱ - ۸۹.
۳۶. سند شماره ۰۳۵۴/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: پیشین، صص ۳۹ - ۳۸.
۳۷. همان، ص ۳۹.
۳۸. سند شماره ۶۹۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: شرح عملیات کربلای ۵ (قرارگاه کربلا)، ص ۹۷.
۳۹. سند شماره ۰۳۵۴/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: پیشین، ص ۴۱ - ۳۹.
۴۰. سند شماره ۲۳۶۵۲/پ ن مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: سند شماره ۲۳۶۴۹، هدایت عملیات کربلای ۵، لشکر ۲۵ کربلا، ۱۳۶۵/۱۰/۱۹.
۴۱. سند شماره ۰۳۵۴/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: پیشین، ص ۴۳.
۴۲. سند شماره ۶۹۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: پیشین، ص ۱۰۸.
۴۳. سند شماره ۰۳۵۴/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: پیشین، ص ۴۴.

گزارش نبرد لشکر ۲۵ کر بلا در عملیات کربلای ۵

- www.defadocs.com